

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1898.   Andra Kammaren.   N:o 23.

Fredagen den 1 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 25 nästförlutna mars.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. greve *H. Wachtmeister* aflemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående upphörande af de Schenäs och Bråborgs kungsgårdar tillkommande andelar af vinternotfisket i Bråviken.

Den kongl. propositionen bordlades.

§ 3.

Föredrogos, men blefvo å nyo bordlagda lagutskottets utlåtanden n:o 53 och 54.

§ 4.

Till behandling förelåg till en början statsutskottets utlåtande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförsvaret.

Punkterna 1—9.

Biföllos.

Med tillstyrkande af hvad Kongl. Maj:t i sådant afseende föreslagit hemstälde utskottet i *punkten 10*, att Riksdagen måtte till krigsfartygsmateriel bevilja ett belopp af 6,699,000 kronor och deraf på extra stat för år 1899 anvisa 3,407,000 kronor.

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.*

I afgifven reservation hemstälde deremot herrar *Pehrson* i Törneryd, *Ersson* i Vestlandaholm, *Persson* i Stallerhult, *Erickson* i
Andra Kammarens Prot. 1898. N:o 23.

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Bjersby, *Kihlberg, Larsson* i Mörtlösa, *I. Månsson, Sjö, Nylander, Norberg, Persson* i Tällberg och *Ollas A. Ericsson*, att Riksdagen måtte till krigsfartygsmateriel bevilja ett belopp af 4,947,000 kronor samt deraf på extra stat för år 1899 anvisa 2,500,000 kronor.

Efter föredragning af utskottets hemställan anförde:

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Det skulle icke förundra mig, om herrarna blefve förvånade öfver, att jag tagit mig friheten att börja debatten i denna fråga; och det torde förvåna herrarna ännu mera, att jag gifver mig in på ett område, der jag naturligtvis icke kan hafva någon erfarenhet. Men då hvad jag har att säga är af den beskaffenhet, att de upplysningar, som deraf må föranledas från statsrådsbänken, kunna få betydelse för hela den följande diskussionen, så har jag tagit mig friheten att begära ordet redan från början.

För någon tid sedan var jag ute på en kort resa och träffade dervid tillsammans med en högre marinofficer. Vi kommo att samtala om våra pansarbåtar samt det nya norska pansarfartyget Harald Hårfagre. Dervid gjorde han antydningar, som för mig syntes mycket oroväckande. För att icke hafva mina upplysningar blott från ett håll sökte jag skaffa mig sådana från andra och det dels för min egen del, dels för att meddela dem åt kammaren. Dessa upplysningar hafva bekräftat hvad nämnde officer sade, och jag ber nu att få anföra dem — naturligtvis utan anspråk på att anees hafva någon fackinsigt i dessa ämnen. Han sade, att den nya norska pansarbåten Harald Hårfagre skulle till följd af sin konstruktion och sin armering motsvara två eller möjligen tre af våra pansarbåtar. Detta var verkligen ganska oroväckande att höra.

Öfverste Centervall vid Karlskrona artillericorps har i sin berättelse till örlogsmannasällskapet, som finnes offentliggjord i dess tidskrift för år 1896, uppgifvit, att pansarbåten Odens kanoner äro halfbandade och till följd deraf så svaga, att han anser det tvifvelaktigt, om de kunna begagnas för röksvagt krut. Detta är ju rätt betänkligt. Han uppgifver, att detta förhållande skulle hafva sin grund i besparings-skäl, men det är naturligtvis en dålig besparing att beställa så dyra pjäser för litet billigare pris, när de äro odugliga för en verklig sjöstrid mot moderna sjövapen, i stället för att lägga till några tiotusental kronor och få vapen, som verkligen göra den effekt, som man önskar åstadkomma. Dertill kommer, att våra nuvarande 25 cms kanoner icke kunna leverera mer än ett skott på tre minuter, under det att den norska båtens 21 cms kanoner leverera tre skott i minuten och dessa skott med samma effekt som våra 25 cms kanoners.

Den norska kalibern är mindre och därför kanonernas vikt också mycket mindre, ty, medan våra 25 cms kanoner väga 30 ton, väga 21 cms kanonerna blott 18 à 19 ton. Det gör dem mer lätthandterliga och snabbskjutande.

Initialhastigheten för projektilen är större hos de norska än hos våra och häraf blir följdén, att en mindre kaliber på kulorna gör

samma effekt som den större kalibern hos kulor med mindre initialhastighet.

Härtill kommer ännu en beaktansvärd sak, nämligen att våra 25 cms kanoner till följd af sin storlek äro dyra i förhållande till de norska 21 cms kanonerna, hvarförutom äfven hvarje skott kostar ofantligt mycket mer utan att, som sagdt, göra större verkan.

25 cms kanonen lär lika litet som 21 cms kanonen hafva kraft att genombryta det tjockaste pansar, som nu användes på pansarfartyg.

Men 21 cms kanonen genombryter lika bra som 25 cms kanonen det tunnare pansaret. Våra 25 cms kanoner äro därför alldeles onödigt dyra samt för tunga och sakteliga i sina rörelser för en verklig sjöstrid, sådan som de moderna pansarfartygen äro anlagda på att åstadkomma.

På de båtar, som härefter skola byggas, har man visserligen för afsigt att införa 21 cms kanonen, men för de redan färdiga nya båtarna »Tor» och »Njord» lära kanoner af den gamla sorten redan vara beställda, ehuru icke halfbandade, utan helbandade, och i följd deraf starkare, men likväl tunga och sakteliga.

En annan omständighet, som den nämnde officeren påpekade, och hvarpå jag fått bekräftelse, är att de norska fartygen hafva torpedutskjutning äfven tvärskepps. Detta system har afprovats icke blott i Kristianiafjorden utan äfven i Italien, och profven hafva utfallit mycket tillfredsställande. Det säger sig också sjelft, så vidt jag förstår, att det skall vara en ofantlig fördel, om ett fartyg, som är utrustadt med torpedos, kan afskjuta dem äfven tvärskepps utan att behöfva vidtaga den tidsödande och tunga manövern att vända fören mot det främmande fartyget. Emellertid lär en sådan anordning med torpedutskjutning tvärskepps icke heller vara påtänkt på de nya båtar, som skola beställas.

På våra äldre svenska pansarbåtar »Svea», »Göta» och »Thule» kan man i följd af anordningarna med afseende å lavettage och ammunitionstransport icke med de svåra kanonerna skjuta mer än ett skott på fem eller sju minuter. Det synes alldeles klart, att om en sådan båt, medan den skjuter ett skott, kan få tio skott eller mer tillbaka, så är icke allt så väl stäldt, som det borde vara. Den, som lemnat mig dessa upplysningar — och det är en fullt kunnig fackman — förklarade också, att två sådana fartyg som »Harald Hårfagre» äro afgjort öfverlägsna våra fyra, »Svea», »Göta», »Oden» och »Thor» tillsammans och detta icke därför, att fartygen icke skulle vara bra och ha god fart, utan därför att deras armering är olämplig samt anordningarna med afseende å lavettage och ammunitionstransport äro så beskaffade, att kanonerna icke kunna skjuta flera skott, än som nys nämdes, inom en viss tidrymd. Det säger sig sjelft att man, innan nya fartyg beställas och anordningar vidtagas för deras armering, bör tillse, att de fartyg, som redan finnas, blifva armerade på sådant sätt, att man kan säga, att de äro dugliga till strid.

Det skulle naturligtvis blifva en ofantlig kostnad att nu skaffa andra kanoner i stället för dem, som redan finnas. Men den, som

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

lemnade mig dessa upplysningar meddelade tillika, att engelska flottan ändrat sina kanoner genom att borra om dem och sätta in nya skjutrör. Derigenom har den kommit upp till så lyckligt resultat, att, enligt hvad han sett uppgifvas, man med en 67 tons kanon af 30 cms kaliber hade skjutit 7 skott på 12 minuter och af dessa 7 skott fått 5 träffar, allt under det vi på »Svea», »Göta» och »Thule» skjuta ett skott på 5 à 7 minuter.

Jag upprepar om igen, hvad jag i början sade, att det naturligtvis icke kan falla mig in att uttala detta såsom någon min mening eller åsigt eller såsom något klander. Jag har allenast velat efter andras meddelanden framdraga det, på det att herr statsrådet och chefen för kongl. sjöförvarsdepartementet må lemna kammaren upplysningar, så vidt möjligt tillfredsställande, innan den viktiga diskussionen om anskaffande af ny krigsfartygsmateriel begynnes.

Herr Kihlberg: Såsom säkerligen alla denna kammares ledamöter bemärkt, är i denna punkt en reservation afgifven af samtliga ledamöter i denna kammare, som deltagit i detta ärendes behandling i utskottet. Reservanterna hafva härvid ansett, att den uppfattning, som denna kammare uttalat vid riksdagarna åren 1895 och 1896 och som äfven ansluter sig till den uppfattning, som har häfdats af 1892 års sjöförvarskomité, nemligen att man bör begränsa anslaget till nyanskaffning af fartygsmateriel till 2,500,000 kronor, äfven i år borde af kammaren fasthållas. Det förslag, som Kongl. Maj:t har till denna Riksdag framlagt i afseende på nyanskaffning af krigsfartygsmateriel och som är uti Kongl. Maj:ts proposition specificeradt, slutar på en summa af 6,699,000 kronor. Det förslag återigen, som reservanterna hafva framlagt, reducerar denna siffra till 4,947,000 kronor. Reservanterna hafva nemligen ansett att för den närmaste tiden kan anstå med hvad Kongl. Maj:t begärt i det hänseende, att Riksdagen i år skulle bevilja en million kronor till påbörjande af ett åttonde första klassens pansarfartyg, äfvensom att den begärda anskaffningen af fyra första klassens och fyra andra klassens torpedbåtar kunde nedsättas till två af hvardera slaget. Denna nedsättning representerar en summa af 1,752,000 kronor. Om nu den summa, som ingår i detta reservanternas förslag, 4,947,000 kronor, fördelas på två år, är i rundt tal summan 2,500,000 kronor per år. Det är således hvad reservanterna anse sig böra föreslå Riksdagen att i år bevilja för ifrågavarande behof. På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till hvad reservanterna i förevarande punkt föreslagit.

De anmärkingar, som af föregående talare blifvit gjorda mot vårt moderna sjöförvarsmateriel, tillkommer icke mig att besvara, utan är jag viss om, att hans anmärkingar i det hänseendet blifva fullständigt besvarade af herr statsrådet och chefen för kongl. sjöförvarsdepartementet.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Christerson: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få säga några ord med anledning af de nyss hållna anförandena. Jag skall då gå i samma

ordning, i hvilken de framkommit, och först besvara några af de spörsmål en talare på norrlandsbanken nyss framställt. Det rörde vissa detaljer angående materielen.

Han talade om ett par nya moderna pansarbåtar, hvilkas storlek, dimensioner och artillerikraft äro i det närmaste öfverensstämmande med våra. Såsom utgångspunkt för sitt anförande tog han några upplysningar, som skulle lemnats af en fackman. Jag betvivlar visst icke, att denne fackman trodde sig lemna rigtiga upplysningar, men för min del anser jag dem vara ganska vilseledande och skall gifva skäl därför.

Först talades om »de halfbandade kanonerna». Jag antager, att dermed afses sådana, som icke äro bandade ända till mynningen, utan endast till en viss del af längden. Denna bandning stärker visserligen kanonen, men hållbarheten beror äfven i hög grad på det material, hvaraf kanonen är gjord, äfvensom af det tryck, den frestning, man låter den undergå vid skottlossningen. Vi hafva här hos oss icke vid föregående tillfällen, innan vi antogo det modernaste tillverkningsystemet, funnit några olägenheter af de kanoner, som användts inom svenska flottan. Man har emellertid till följd af vissa omständigheter, som det nu ej skulle intressera kammaren att höra en redogörelse för — det är tekniska detaljer — af erfarenhet hos oss kommit derhän, att man ej gerna öfverskider ett tryck i kanonens krutkammare af 2,000 à 2,200 atmosferer med faststald laddning. Såsom bevis på att man icke behöfver banda kanonerna ända ut till mynningen för att här i Sverige tillverka starka sådana, skall jag anföras, att vid en försöksskjutning med en svensk 12 cms kanon, vid Finspång, kom man vid ett tillfälle upp till ett tryck af inemot 6,000 atmosferer, utan att kanonen tog någon skada.

Det har vidare sagts, att våra 25 cms kanoner skulle vara underlägsna de 21 cm., som man numera satt på några moderna båtar. Dessa nya 21 cms kanoner — jag tager för gifvet, att dermed afses sådana, som Armstrong nyligen börjat tillverka — skulle, menar man, vara så öfverlägsna våra 25 cms kanoner så väl i skjuthastighet som genomträngningsförmåga. Den 21 cms kanon, hvarom här är fråga, skulle skjuta 9 skott på 3 minuter och genomskjuta betydligt starkare pansar än 25 cms kanonen. Enligt de uppgifter, som lemnats af våra egna officerare, som hos de utländska fabrikanterna varit i tillfälle att se ganska omfattande jemförande försök, kommer man närmast det verkliga förhållandet, om man säger, att den moderna 21 cms kanonen på 5 minuter skjuter högst 3 skott och vår senaste modell af 25 cms kanonen skjuter 2 skott på samma tid. Detta i afseende på skjuthastigheten. Gifvet är emellertid, att profskjutningen med 21 cms kanoner försiggått på en skjutplats — icke ombord — hvarvid man haft projektiler och laddningar alldeles bredvid pjesen; deraf möjligheten att åstadkomma så hastig skjutning som 3 skott på 5 minuter, hvilket vid rigtning ej låter sig göra ombord. För öfrigt är det den naturligaste sak i världen, att en mindre kanon, hvars projektil är lättare och laddning mindre, skall medgifva en större skjuthastighet.

Hvad åter angår effekten, med afseende å hvilken 21 cms kano-

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

nen också skulle vara så öfverlägsen, så vill jag, för att ej besvära herrarne med många siffror, inskränka mig till endast 2 afstånd. På 1,000 meters afstånd genomskjuter vår 25 cms kanon enligt beräkning en plåt af smidt jern 638 mm. tjock, under det den moderna 21 cms kanonen ej genomskjuter en plåt af större tjocklek än 565 mm. — följaktligen en differens till förmån för den förre af 7,3 cm. På en distans af 2,000 meter är denna differens 7 cm. Detta i afseende på uppgifterna rörande den större förmågan att genomskjuta pansar.

Så yttrades det, att projektilen till 21 cms kanonen hade en större initialhastighet än projektilen till vår 25 cms kanon. Detta håller icke heller streck. Ty enligt uppgifter från marinförvaltningens artilleriavdelning får 25 cms kanonen med röksvagt krut 720 meters utgångshastighet, deremot 21 cms kanonen 700 meters. Följaktligen ligger öfverlägsenheten icke på den sidan, som talaren på norrlandsbänken menade, utan på den motsatta. En viktig omständighet i fråga om alla kanoner är den frestning de underkastas vid skjutningen, och de nya krutsorterna angripa kanonerna i hög grad vid de höga tryck man numera i de betydligt starkare kanonerna vågar använda; man sträfvär därför att hålla trycket lågt, och då är det en stor fördel, att nyss angifna utgångshastigheter erhållas i 25 cms kanonen med endast 2,100 atmosferers tryck, under det att uti 21 cms kanonen fordras ett tryck af ej mindre än 2,500 atmosferer — följaktligen är den kanonen underkastad långt större frestning och slitning samt kan således ej vara så uthållig som den förre.

Vidare talades också om sidotuberna för utskjutning af minor. Ja, det är icke tu tal om, att hvarje tillägg i ett fartygs anfallsmedel, som man har plats för och anser sig hafva råd att göra, är fördelaktigt. Men om man, såsom ofta eger rum, ovilkorligen måste taga kostnaderna i betraktande och på samma gång se efter, huru vida ökningen i utgift motsvaras af den derigenom erhållna fördelen, då kan det finnas tillfällen, när man drager sig för en dylik utgift. Hvad nu beträffar dessa sidoutskjutningsapparater, så är denna uppfinning så ny, att den ej kunnat ifrågasättas att tillämpas på någon båt annat än den, till hvilken nu af Riksdagen äskas anslag; och då ritningarna uppgjordes till denna, var det äfven mycket tal om att på den anbringa dessa tuber. Men om man tager i betraktande de olika omständigheter, under hvilka vi få antaga, att vår flotta skulle komma att uppträda i jemförelse med de stora nationernas flottor — samt att anbringandet af dylika tuber skulle kosta inemot 180,000 kronor, och att vi då måste hafva undvarit den torpedtub, som finnes i stafven, torde vid det förhållande att uppfinningen är så ny, att den ej ännu blifvit tillräckligt pröfvad, försigtigheten bjuda att ej nu antaga densamma. I olika länder användas olika system för torpedutskjutningen under vattnet från sidan. Armstrong har sin metod, Italien sin, Frankrike sin. Hvilken är bäst? Det vet man ännu icke. Det är ju ingenting, som hindrar oss, om vi framdeles finna, att det ena eller andra systemet är godt, att vi då införa det.

Det har sagts, att två namngifna pansarbåtar skulle vara öfverlägsna våra fyra. Det har icke sagts, hvilka fyra som afsågos, men

äfvén om man tager våra fyra äldsta, så skall jag icke spilla många ord på att svara på det påståendet, ty det kan väl icke vara allvarligt menadt.

Det är äfvén en annan omständighet här vid lag, som icke får förbises och som jag anser vara af stor betydelse, det är, att kasemattbatteriet på våra nyare båtar är omgifvet af stålpansar och sålunda skyddadt mot elden från mindre kanoner.

Vidare yttrades, att det kunde vara skäl att hos oss börja använda det sätt, som tillämpats i England i afseende på kanonernas förändring och som der skulle hafva visat sig mycket fördelaktigt. Man hade nemligen i England omtuberat 67-tonskanoner och funnit det förträffligt. Ja, det är mycket sant, att man kan göra det, när kanonen är konstruerad efter ett system, som lämpar sig därför. Men hvad tro herrarne, att det kostar att göra en sådan omtubering? Hvad berör denna sak *våra* kanoner? Den förutsätter en omkastning i den kanonkonstruktion, som vi hafva antagit. Vi hafva så få kanoner, och våra anslag räcka knappast till hvad vi behöfva, så att vi kunna ej experimentera i den vägen.

Jag tror mig härmed hafva besvarat de spörsmål, som den ärade talaren på norrlandsbänken önskade få belysta.

Jag skall vidare be att med afseende på hvad en ärad ledamot af statsutskottet nyss yttrade äfvén få anföra ett par ord. Han yrkade nyss bifall till den vid betänkandet i denna punkt fogade reservationen. Vigten för oss af att skaffa oss ett starkt sjöförsvär, starkt nog för att så vidt möjligt kunna fylla det mål, som vi med vårt sjöförsvär afse att vinna, har så ofta blifvit framhållen, att jag icke skall spilla många ord derpå. Utskottets samtliga ledamöter från denna kammare hafva emellertid förenat sig om en reservation, i hvilken föreslås en ganska betydande nedsättning i det af Kongl. Maj:t begärda anslaget för anskaffning af fartygsmateriel. Jag får upprigtigt säga, att då jag känner, att många af utskottets ledamöter från denna kammare äro ganska intresserade af ett starkt sjöförsvär och många af denna kammares ledamöter dela denna åsigt, jag knappast hade trott, att *alla* de förstnämnda skulle reservera sig. Emellertid har nu detta skett. Reservanternas hafva stannat vid ett belopp af 2,500,000 kronor.

Med allt erkännande af det tillmötesgående, som herrar reservanter visat, skall jag dock söka framhålla några skäl, som möjligtvis skulle kunna göra kammarens flertal benäget att antaga Kongl. Maj:ts proposition i stället för att ansluta sig till reservationen.

Hvad nu först beträffar den af reservanterna föreslagna siffran, 2,500,000 kronor, så säga reservanterna, att den öfverensstämmer med den uppfattning, Riksdagens Andra Kammare vid 1895 och 1896 årens riksdagar häfdat, samt att sålunda ett anslag af 2,500,000 kronor ärligen bör vara för ändamålet tillräckligt. Jag påminner mig mycket väl, huru vid den diskussion, som fördes i denna kammare angående sjökrigsmateriel den 26 mars 1896, en mycket framstående statsutskottsledamot från denna kammare, hvars ord — och det med skäl — vägde tungt inom kammaren, dervid äfvén talade om detta belopp, 2,500,000 kronor, såsom ett särdeles lämpligt be-

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

lopp. Men han yttrade sig på sådant sätt, att jag hade skäl att antaga, att han tagit denna siffra därför, att vid *det* tillfället marinförvaltningen i sin framställning tillstyrkt begärandet af ett ordinarie anslag af 2,500,000 kronor. Om jag, som jag tror, har rätt i den uppfattningen, att han tyckte, att detta var en omständighet, som kunde gifva honom ett stöd, så synes det mig, att det belopp, som marinförvaltningen *nu* föreslagit och som är något större än det då angifna, icke borde fränkännas allt värde. Marinförvaltningen säger mycket tydligt i sin skrifvelse till Kongl. Maj:t, sedan den anfört åtskilliga skäl rörande föresläende af det ordinarie anslaget, att den »likväl funnit, att den del af anslaget, som skulle afse flottans nybyggnad och hvilken senast beräknats till 2,500,000 kronor, måste i anseende till den på senare tid inträdda stegringen af priset på både materialier och arbete, höjas till 2,800,000 kronor». Således har marinförvaltningen på anförda skäl icke ansett sig kunna stå kvar vid den siffra, som förut ifrågasatts. Nu är det visserligen sant, att marinförvaltningen i denna siffra inbegriper 100,000 kronor till minväsendet. Men denna siffra, 2,800,000 kronor, återfinner jag, delvis vägledd af hvad reservanterna yttrat, äfven på ett annat ställe. Reservanterna säga nemligen: »Utskottet, som anser, att flottans utveckling bör bedrivas i öfverensstämmelse med 1892 års komitéförslag» o. s. v. Det är mycket angenämt att få höra en sådan uppfattning uttalas af reservanterna, men den har icke blifvit riktigt tillämpad i det sedan kommande yrkandet, ty den nyss nämnda komitén af år 1892 säger på sid. 35 i sitt betänkande, att »med stöd af ofvan nämnda siffror och förhållanden anser komitén storleken af nybyggnadsanslaget icke böra beräknas till mindre än 2,800,000 kronor». Der har man åter samma siffra, som marinförvaltningen nu föreslagit.

Komitén säger vidare, sedan den sagt, att det af densamma föreslagna sättet vore det enda möjliga för att inom en rimlig tid kunna få hvad den ansåg nödvändigt för att vi skulle kunna vid behof värna vår neutralitet, att »endast genom ett större anslag, beviljadt på en gång, att utgå *vid sidan* af det fasta nybyggnadsanslaget, torde denna möjlighet kunna ernås».

Man kan nu mycket väl säga, att Riksdagen redan gifvit ett dylikt stort anslag, och att man sålunda redan fått hvad komitén här uttalat sig för. Ja, det är visserligen sant, men det räckte icke till hvad som komitén förutsatte såsom behöfligt. Det, som anvisades 1896, medgaf icke byggandet af flera än 2 af de 3 pansarbåtar, som komitén ifrågasatte.

En annan omständighet, som det är mycket viktigt att lägga märke till, är att man, om man vill taga detta komitébetänkande som stöd, icke får glömma, att komitén har sagt, att denna stora extra hjälp skulle utgå samtidigt med det årliga anslaget af 2,800,000, samt vidare att man tänkte, då komitébetänkandet är af år 1892, att detta skulle börja 1893 eller senast 1894, men ser man efter hvad som i det fallet skett, så finner man, att Riksdagen 1893 beviljade 1 million, 1894 1 $\frac{1}{2}$ million och 1895 likaledes 1 $\frac{1}{2}$ million, allt på extra stat, och utan att åtföljas af komiténs ordinarie anslag 2,800,000. Man

är således långt ifrån de förutsättningar, från hvilka man utgick, när man bestämde sig för det belopp, som man i reservationen nu vill få antaget. Följaktligen torde det vara berättigadt att påstå, att reservanternas tillämpning af deras yttrande rörande flottans utveckling icke gått i den riktning, som komitén föreslagit.

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.*

(Forts.)

Dessutom är det en annan sak, som jag ber att i förbigående få påpeka, och det är att reservanternas hafva i det belopp, som de föreslå att Riksdagen skall bevilja, äfven upptagit kostnader för ombyggnaden af en pansarbåt, såsom det heter, ehuru det väl rätteligen borde heta betäckande af en gammal brist. Förhållandet är, såsom det för herrarne torde vara bekant ur Kongl. Maj:ts proposition, att, på grund deraf att marinförvaltningen icke till sin disposition hade tillräckliga medel, man måste uppskjuta beställningen af Odens pansar, och att, när man sedan kunde beställa det, det ej kunde fås för det pris, som var beräknadt enligt det leveranspris, som varit gällande för den föregående pansarbåten. Det gälde sålunda här en gammal skuld, som marinförvaltningen hade att betäcka, men detta är nu inräknadt i det belopp, som föreslås för *ny* fartygsmateriel.

I den kongl. propositionen har på goda grunder blifvit framhållet vigten af att dessa arbeten fortgå med en viss kontinuitet. För verkstäderna är ju särdeles viktigt att från det ena året kunna beräkna arbetena för det följande. Detta är den enda möjligheten för att verkstäderna skola på ett ekonomiskt sätt kunna ordna sig för utförande af större byggnadsföretag. Så stora äro kostnaderna dervid, att ingen verkstad vill underkasta sig desamma, med mindre de hafva utsigt till en mera varaktig sysselsättning och derigenom få bättre förtjänst. Detta har visat sig i afseende å torpedbåtarne. För de torpedbåtar, som nu skulle beställas för medel, som Riksdagen der till anslagit, hafva nemligen de enskilda verkstäderna begärt så höga belopp, att deras anbud icke kunde antagas, emedan de högst betydligt öferskredo anslagen. Detta har gjort, att man tillverkat dem vid flottans varf i Karlskrona, der man har den bästa förhoppning, att man skall kunna hålla sig inom det anvisade beloppet.

Jag behöfver väl icke framhålla, af hvilken ofantlig vigt för sjöförsvaret torpedbåtarne äro, och att vi aldrig kunna få för stort antal af dem. Under sådana förhållanden måste det ju verka mycket nedslående, att af de åtta föreslagna torpedbåtarne reservanternas strukit icke mindre än hälften, eller fyra. Genom att vid Karlskrona varf bygga dylika båtar har man skaffat fram en arbetarestam, skicklig just i denna speciella gren af fartygsbyggnad. Man skulle, om man jämför byggandet af torpedbåtar med byggandet af de stora fartygen, kunna kalla det förra urmakeriarbete, ty det förekommer dervid en oerhörd mängd af små fina detaljer, och allt måste vara ytterst noggrant tillverkad. Kontinuitet i sådant arbete anser jag därför vara af ofantlig vigt att bibehålla, om denna arbetsskicklighet vid Karlskrona varf skall kunna vidmagthållas. Och man har der visat, att vi nu äro i stånd att sjelfva tillverka lika goda båtar som de af motsvarande typ, hvilka tillverkas för andra mariner.

När jag då tänker på, att Riksdagen på ett mycket tydligt sätt under de senaste tiderna har visat, att den vill sätta sjöförsvaret på

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

fötter — och jag anser mig kunna utgå från den förutsättningen, att någon ändring i Riksdagens uppfattning i detta fall icke inträdt — kan jag icke föreställa mig, att reservanterna skulle vilja föreslå denna nedsättning i beloppet i afsigt att inbespara det, utan jag måste förut-sätta, att motivet endast är att få ett uppskof.

Men hvad vinner man då genom ett sådant uppskof? Man förlorar den kontinuitet, hvarom jag har talat, man förlorar vidare den arbetsskicklighet i afseende på torpedbåtstillverkningen, som nu verkligen finnes, och man förlorar äfven i ett annat hänseende, nemligen derigenom att dessa båtar, som, om man bestälde dem nästa år, skulle kunna fås för det pris, som nu är ifrågasatt, komma att blifva dyrare till följd af den under uppskofstiden ökade arbets- och materialkostnaden. Det blir sålunda i ekonomiskt afseende en förlust.

Då dertill lägges, att statskassans nuvarande ställning icke är af den beskaffenhet, att den i och för sig ålägger ett uppskof, så synas mig giltiga skäl vara för handen att nu till kammaren hemställa, huru vida det ej vore klokast och rigtigast att nu antaga Kongl. Maj:ts proposition i stället för att ansluta sig till det af reservanterna framställda yrkandet.

Herr Waldenström: Man har till mig enskildt nyss framställt den frågan, huru vida den sjöofficer, af hvilken jag fått mina uppgifter, vore svensk eller norrman, och då kanske flere i denna kammare kunde vara färdiga att göra samma fråga, så vill jag meddela, att han är svensk. Och det är icke han allena, som lemnat mig meddelanden. Det papper, som jag omedelbart efter mitt förra anförande lemnade till herr statsrådet, har jag erhållit af en annan. Der omnämas ännu en tredje högre sjöofficer (Centervall), som i en militärisk tidskrift lemnat en del af de upplysningar, som papperet innehöll. Jag beklagar, att jag icke varit i tillfälle att förut erhålla detta papper. Det är först i dag jag på egen begäran fått detsamma. Annars skulle naturligtvis jag förr hafva lemnat det åt herr statsrådet och icke omedelbart förr än han skulle uppträda.

Hvad man under sådana förhållanden kunde befara, har också inträffat, i det herr statsrådet åtminstone delvis missuppfattat hvad jag yttrade, t. ex. då herr statsrådet fattat mina ord, som om jag hade sagt, att 21 cms kanonen skulle ega större genombrytningskraft än 25 cms kanonen. Hvad jag sade, var att 25 cms kanonen, enligt de upplysningar jag fått, är för svag för att genombryta det starkaste pansaret, men att 21 cms kanonen är tillräckligt stark för att genombryta pansaret på de svagare bepansrade delarne af ett pansarfartyg; och då tyckes det säga sig sjelft, att om hvarken 21 cms eller 25 cms kanonen rör med att bryta det starkaste pansaret, utan dertill behöfs 67-tonskanoner med 30 cms kaliber, men deremot 21 cms kanonen är fullt ut lika duglig som 25 cms kanonen att genombryta de tunnare pansaren, så är det slöseri att lägga sig till med 25-cms kanoner, emedan ej blott kanonerna sjelfva, utan äfven skotten ifrån dem äro så ofantligt mycket dyrare än från 21 cms kanonerna. Men ej blott det. Förhållandet försämras ännu mera derigenom, att 21

cms kanonen levererar så många flera skott än 25 cms kanonen inom samma tid.

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Jag anförde, att våra nuvarande 25 cms kanoner skjuta ett skott hvar tredje eller femte minut, under det att 21 cms kanonen på samma tid levererar 7 à 9 skott. Herr statsrådet svarade, att på de nya för Thor och Njord beställda 25 cms kanonerna, som ännu icke äro färdiga, men som snart skola blifva det, allt skall anordnas så, att, enligt verkställda prof, dessa kanoner skjuta två skott, medan 21 cms kanonerna skjuta tre. Men jag talade ju icke om de kanoner, som vi skola få. Vi veta icke ännu, huru de komma att taga sig ut, eller huru vida de förhoppningar, som man nu ställer på dem, skola förverkligas. Kanske har äfven herr statsrådet sjelf svårt att säga, om man får taga för kontant allt hvad som i detta afseende utlofvats.

Vidare sade herr statsrådet, att det vore en väsentlig skilnad, om man profskjuter en kanon på land eller ombord. Men jag antager, att den profskjutning, som gjorts med både 21 och 25 cms kanonerna, är verkställd å land och under samma förhållanden. Ty man kan väl icke antaga, att de uppgifter, som erhållits, skulle grunda sig derpå, att man profvat 21 cms kanonen på land och 25 cms kanonen om bord. Nej, de äro nog profvade under lika förutsättningar, och då är det verkligen en betänklig sak, om våra nuvarande dyrbara pansarbåtar äro af den beskaffenhet, att de, medan de leverera ett skott, kunna få 7 à 9 tillbaka med lika stor kraft att genombräta pansar och göra skada om bord.

Herr statsrådet sade vidare, att de upplysningar, som jag fått angående initialhastigheten hos kulan vid begagnande af 21 cms kanonen i jämförelse med 25 cms kanonen, icke vore rigtiga. Tvärt om skulle, enligt hvad han upplyste, initialhastigheten hos projektiler från dessa 25 cms kanoner vara större än från de andra. Ja, men detta gälde ju de nybeställda 25 cms kanonerna, om hvilka man hoppas detta. Men jag talade om de kanoner, som vi verkligen ega; och man skall väl i ett eventuellt krig använda icke blott de kanoner, som vi nu komma att få, utan äfven de kanoner, som redan finnas. Herr statsrådet har sålunda till följd af ett missförstånd kringgått det, som enligt min tanke var den väsentligaste punkten i mitt första anförande:

Herr statsrådet talade vidare om sidotuberna och kostnaderna för dem samt deras betydelse, och han ville nu icke säga, huru vida icke sådana tuber vid framdeles skeende prof kunde bevisa sig vara bättre. Men han påpekade, att man för den sakens bedömande måste taga i betraktande, under hvilka vilkor och förhållanden en båt skall uppträda, antingen i öppet haf eller, som våra pansarbåtar äro afsedda att göra, inom våra skär. Ja, jag tror mig nog kunna förstå herr statsrådets framställning i denna del, men jag tänker, att de pansarbåtar, som Norge bestält, äro afsedda att uppträda under precis samma förhållanden som våra pansarbåtar. Ingen af dem ämnar väl gå till Kina och Japan för att blanda sig i den ostasiatiska frågan, utan alla skola säkerligen hålla sig inom sina skär, och de norska skären äro väl temligen lika med våra.

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

Vidare anförde herr statsrådet, att en sådan anordning som den, om hvilken jag talade, skulle fördyra fartyget med 180,000 à 200,000 kronor per fartyg, ja, det tror jag nog. Men det torde icke vara klokt att för att inbespara dessa 200,000 kronor bygga en båt, som vore mer eller mindre underhållig, om man genom att offra denna summa, så att säga utanpå de 4 millioner, som båten annars skulle kosta, kunde vinna ett utmärkt fartyg.

Jag sade vidare — och det står äfven på det papper, som jag lemnat herr statsrådet — att två båtar af samma slag som Harald Härfagre skulle vara öfverlägsna våra fyra äldsta båtar — och det står också på papperet, hvilka fyra jag afsåg, fastän herr statsrådet icke hann se det. Herr statsrådet trodde, att jag icke menade riktigt allvar, men jag kan försäkra honom, att jag hade fullt allvar med hvad jag sade, ty det är en i hög grad allvarlig sak, om två båtar som de norska — vare det dock långt ifrån mig att härvid tänka på, att det skulle en gång komma till slagsmål mellan vår flotta och den norska — skulle komma att på grund af sin skjuthastighet leverera oss nio skott, medan vi levererade dem ett. Under sådana förhållanden är det alls icke för mycket sagdt, att två af dessa båtar äro öfverlägsna fyra af våra, och detta icke därför att icke fartygen äro bra, utan därför att kanonerna äro olämpliga, och därför att anordningarna för deras servering och användning äro sådana, att de icke kunna åstadkomma större skjuthastighet.

Herr statsrådet talade om, att det vore sant, som jag nämnt, att engelska flottan omtuberat sina kanoner och derigenom vunnit mycket tillfredsställande resultat. Men, sade han, hvad tro herrarne, att detta skulle kosta? Ja, det vore just det, som vi behöfde få veta af herr statsrådet. Det är icke herr sjöministern som skall fråga oss, utan det är vi, som skola fråga herr sjöministern om den saken. Men mig synes, att det är alldeles klart, att om den engelska flottan funnit det ekonomiskt fördelaktigt att omtubera sina kanoner — och England har dock vida större pekuniära tillgångar än vi — så måste det äfven för oss vara fördelaktigare och billigare att omtubera våra kanoner än att beställa nya. Men detta är naturligtvis en sak, som jag icke kan med full säkerhet veta.

Sedermera talade herr statsrådet om, att den här saken icke vore så särdeles betydelsefull, emedan det är så små beställningar som vi göra, så få kanoner som vi köpa. Men det är enligt min mening just denna omständighet, som gör frågan allra mest betydelsefull. Hade vi förmåga att köpa så många kanoner, att vi egde 10 mot en, så kunde det ju spela mindre rol, men just därför att vi icke hafva råd att köpa så många, är det af så mycket större vikt, att hvad vi erhålla är af öfverlägsen kvalitet eller det bästa, som vi under våra förhållanden kunna åstadkomma, äfven om det skulle kosta 180,000 kronor mer pr båt.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Christerson: Herr grefve och talman, mina herrar! Herr Waldenström har förbi-sett en omständighet, som dock är ganska vigtig att taga i be-traktande vid hans jmförelse emellan de båda kanonernas effekt, och

det är, att de 21 cms kanoner, om hvilka det nu är tal, äro splitter nya och af en ny modell, och förra året blifvit förfärdigade hos Armstrong. Han har, såsom herrarne nog känna till, en så storartad och omfattande tillverkning af allt, som hör till krigsmateriel, att de nyaste förbättringar i denna kunna städse hos honom köpas. Armstrongs 21 cms kanoner äro alldeles nya och de äldsta af de kanoner, som klandret nu egentligen gäller, äro i bruk sedan 12 år tillbaka. Hvad beträffar skjuthastigheten, så är den beroende på en mängd tekniska finesser i laddningsmekanismen, hvilka äro förenade med patentförmåner, som skulle blifva så dyra, att det är omöjligt för våra kanonverkstäder att förvärfa sig dem, ty då någon af dem får beställning på ett par kanoner, vet den ej, när den möjligen kommer att få göra en sådan kanon till.

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Vi skola äfven komma i håg, att tillverkningen af en stor kanon tager öfver ett år. Vi kunna icke ställa så till, att fartyget får ligga och vänta på sina kanoner, medan vi afvakta möjligen inträffande förbättringar i kanonernas konstruktion, utan man måste beställa kanonerna och fartyget samtidigt för att få dem samtidigt.

Hvad beträffar skilnaden i verkan hos de olika kanonerna, glömde herr Waldenström en omständighet, som likväl spelar en stor rol, åtminstone i början af en nutida sjödrabbning, nemligen granatelden. Man kan lätt förstå, att det är en betydlig skilnad mellan sprängladdningen i en 25 cms och i en 21 cms projektil, och jag är öfvertygad om att härigenom till icke ringa del den större skjuthastigheten hos de mindre kanonerna uppväges.

Men dessutom tycker jag, att sjelfva udden af hvad herr Waldenström yttrade har blifvit så att säga bruten genom den omständigheten, att på det fartyg, som nu är i fråga, 21 cms kanoner skola användas. Äfven vi få således ökad skjuthastighet hos tornkanonerna men vi hafva ej förr än nu haft anledning att tänka på användandet af 21 cms kanoner för att vinna nyss angifna fördelar.

Vidare var det sagdt, att det var en missuppfattning af mig rörande skjuthastigheten, då jag sade, att vid de af mig omnämnda försöken skjutningen egt rum på land. Ja, det var naturligtvis icke min mening att säga, att den ena pröfningen skett under gynsamare omständigheter än den andra, utan jag nämnde det endast såsom en upplysning för dem, som möjligen kunde tycka, att siffran i och för sig var ganska hög. Mitt yttrande afsåg alltså endast att förklara, huru man med en så pass stor kanon kunnat komma upp till en så hög siffra som 3 skott på 5 minuter.

Vidare berörde herr Waldenström å nyo omtuberingen. Men hvilka kanoner är det då, som omtuberas i England? Jo, sådana, som genom skjutning eller, för att använda ett tekniskt uttryck, utbränning blifvit skadade, så att de för att vara fullt tjenstbara behöfva en ny inre kärna. Vi hafva inskränkt våra skjutöfningar med större pjäser derför, att vi icke hafva andra sådana att skjuta med än dem, som utgöra bestyckningen om bord. Det har hos Riksdagen vid flera tillfällen begärts penningar till reservkanoner, så att man skulle kunna vid mobilisering hafva fartygen försedda med fullgoda pjäser. Nu frågar jag: när vi icke skjutit med dessa kanoner, så att

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

vi skadat dem, skulle det då vara skäl att, så vida deras konstruktion så tillät, tubera om dem, i synnerhet som skjuthastigheten icke det minsta beror på ny tub, utan uteslutande på mekanismen och sättet, hvarpå laddningen anordnas?

Slutligen sade herr Waldenström, att jag icke borde fråga kam-maren, hvad en dylik omtubering kostar, utan att det vore Riksdagen, som skulle fråga mig derom. Men jag använde ju endast uttrycket: hvad tro herrarne, att detta skulle kosta? Och det är, öfversatt på god svenska, att det skulle komma att kosta mycket. Men frågat Riksdagen om kostnaden har jag aldrig gjort och kommer heller icke att göra det.

Herr Höglund: Jag har begärt ordet endast för att meddela, att jag förliden sommar sammanträffade med en fackman, som i det stora hela lemnade mig samma uppgifter som dem herr Waldenström nu framfört och uppdrog jernförelser mellan de främmande båtar, som han nu åsyftat, och våra egna båtar, visserligen icke så långt i detalj gående, men i hufvudsak de samma som herr Waldenströms.

Emellertid kom jag snart underfund med att min meddelare, som var fackman, på samma gång var försäljningsagent för den firma, för hvars båtar herr Waldenström nu så varmt tagit till orda, och han skulle säkerligen vara mycket tacksam, om han lyckades få någon beställning af den svenska regeringen. Vi hafva ju, de flesta af oss, träffat agenter både i rödvin och cigarrer, och vi veta, att de förstå att tala för skälen. Hvad jag nu hufvudsakligen vill säga, är, att man måste vara mycket försiktig, när man tager emot och använder upplysningar, äfven af fackmän, så snart de icke yttra sig under ansvar, eller kunna ställas till ansvar för de yttranden, som de fölla.

Då ingen annan förut yrkat bifall till utskottets hemställan, skall jag be att få göra det.

Herr Svensson i Karlskrona: Herr grefve och talman, mina herrar! Hvarje vän af vårt sjöförsvaret måste vara Riksdagen tacksam för den välvilja, hvarmed sjöförsvaret under de senare åren behandlats inom Riksdagen. En sådan välvilja är också behöflig, derest vårt land skall kunna försvara sin neutralitet i händelse af krig mellan främmande magter i Östersjön. Det är då angeläget och nödvändigt för oss att hafva en så stor och stark flotta som möjligt, och det är under förhoppning, att äfven innevarande Riksdag och kommande Riksdagar skola visa sig lika välvilliga som de senaste, som jag nu ber att få yttra några ord.

Då jag nu har fått ordet, skall jag be att få bekräfta, hvad den föregående talaren yttrat. Jag har också talat vid en f. d. officer i den svenska flottan, som rörande Armstrongs kanoner uttalat det samma som herr Waldenström nu framfört. Men denne officer kände jag också såsom agent för Armstrong, och det är ju klart, att uti hans ifran att få Armstrongs materiel använd äfven måste ingå den fördel han sjelf deraf skulle hafva.

Jag skall nu anhålla att få öfvergå till reservationen. Jag har visserligen nästan i allt blifvit förekommen af statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet; men jag skall dock be att få påminna att, då reservanternas stöd sig på 1892 års sjöförvarskomité och det yttrande att ett anslag af 2 $\frac{1}{2}$ millioner kronor till flottan skulle vara tillräckligt, denna komité eller, såsom den rätteligen kallades, materialkomitén ansåg, att ett anslag af 2,800,000 kronor skulle erfordras, deruti likväl icke inberäknade 100,000 kronor för minmateriel, men detta under förutsättning att ett extra anslag skulle anvisas för byggande af 3 stycken första klassens pansarbåtar, 6 stycken första klassens minbåtar och 2 stycken andra klassens kanonbåtar. Vi hafva nu genom det af 1896 års Riksdag beviljade anslag fått två stycken första klassens kanonbåtar och sex första klassens minbåtar.

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Enligt samma komités beräkning skulle utom dessa extra anslag erfordras anslag för anskaffning under en tidrymd af tio år utaf 6 stycken pansarbåtar, 12 stycken första klassens kanonbåtar samt 8 stycken andra klassens kanonbåtar. Hälften af denna tidrymd är nu tilländagången, om jag nemligen utgår från 1894 års riksdag, men vi hafva på långt när icke fått hälften af den materiel, som komitén föreslagit. Jag tror således, att det under nuvarande ekonomiska förhållanden med vår statskassa vore skäl att så mycket som möjligt påskynda arbetet med den materiel, som är så väl behöflig.

Sjöministern har i sitt anförande till statsrådsprotokollet påpekat nödvändigheten af kontinuitet i nämnda arbete och han har i dag äfven framhållit, huru nödvändigt det är, att vi söka bibehålla den utmärkta arbetarestam, som blifvit utbildad vid Karlskrona station, särskildt i det speciella facket att bygga minbåtar.

Skulle nu reservanternas förslag segra och byggandet af minbåtar inskränka sig till det af reservanternas föreslagna antal, så är det ju gifvet, att man icke kan sysselsätta hela denna präktiga arbetarestam; den måste afskedas och söka sig arbete på något annat håll, hvaraf följden naturligen blir den att, när vi sedermera åter erhålla ett sådant sporadiskt anslag, man måste söka återskaffa dem, naturligtvis till betydligt högre kostnad. Ett afbrytande af fartygsbyggandet skall ovilkorligen verka skadligt med afseende så väl å anställande af våra arbetare som vårt sjöförvar.

På grund af hvad jag nu anfört anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kihlberg: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet rigtade nyss några anmärkningar mot motiveringen för reservanternas förslag, och jag skall nu tillåta mig att upptaga till bemötande några af dessa anmärkningar.

Herr statsrådet rigtade först och främst en anmärkning mot reservanternas derutinnan, att deras förslag anslöte sig till 1892 års sjöförvarskomité och framhöll dervid, att denna komité hade föreslagit ett byggnadsanslag af 2,800,000 kronor.

Ja, jag kan icke neka till, att det är en liten skilnad i siffrorna mellan reservanternas förslag och detta uttalande i komiténs förslag,

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

men i detta afseende kan samma anmärkning rigtas mot Kongl. Maj:t, som under föregående riksdagar efter år 1892 likväl förelagt Riksdagen förslag om beviljande af medel till nyanskaffning af fartyg till detta af oss reserverade nu föreslagna belopp och äfven derunder. Särskildt vill jag härvid erinra om det förslag, som Kongl. Maj:t afgaf till 1895 års riksdag, hvilket upptog en plan för fem år.

Vidare har herr statsrådet sagt, att materielen för närvarande är mycket dyrare och att därför den beräknade kostnaden icke längre är tillräcklig, utan att för fullföljande af denna plan erfordras en större summa. Ja, detta kan nog låta riktigt, men jag tror likväl, att det finnes skäl, som tala för att man ändock icke bör öka det af reservanterna föreslagna belopp. Jag vill då först framhålla, att gent emot Andra Kammarens önskan ett så betydligt anslag utöfver hvad denna plan innebär under två näst föregående riksdagar beviljats, nemligen 6 millioner kronor under hvartdera af dessa år, att dessa öfverskott böra till en stor del utfylla denna lilla skilnad. Dessutom tror jag, att det finnes ett godt skäl för att, utan att rubba planen i öfrigt, uppskjuta anskaffningen af dessa nya fartyg något längre, ty vi höra dagligen, och vi hafva äfven i dag hört tillräckligt mycket i den vägen, att utvecklingen på detta område numera går så hastigt, att hvad man gjort det ena året anses för gammalmodigt och rent utaf odugligt det andra året. Derfor bör man gå framåt med försigtighet och icke anskaffa på en gång allt för mycket och utsätta sig för att, ehuru man anslår så stora summor för detta materiel, det snart blir odugligt. Det är då bättre att gå försiktigt framåt och att, allt efter som man har råd att skaffa sig nya krigsfartyg, tillgodogöra sig alla de nya uppfinningar, som kunna vara af beskaffenhet, att man bör tillgodogöra sig dem.

Vidare har herr statsrådet och äfven den siste talaren sagt, att det skulle vara origtigt att nedsätta anslaget till det belopp, som reservanterna föreslagit, därför att man derigenom skulle åstadkomma rubbningar i arbetet vid verkstäderna. Ja, den beskyllningen tror jag, att man icke bör lägga på Andra Kammaren, ty Andra Kammaren har under de senare åren intagit den ståndpunkten, att man bör hafva ett någorlunda jemnt anslag och hålla sig till 2 $\frac{1}{2}$ millioner kronor, och hvad som orsakade rubbningen vid den gemensamma voteringen vid 1896 års riksdag, det var icke Andra Kammaren, utan Första Kammaren.

Att nu nedsätta anslaget till hvad man förut i denna kammare ansett lämpligt, deruti tror jag för närvarande icke ligga någon fara, emedan arbetarne vid alla de enskilda verkstäder, som sysla med byggande af krigsfartyg, icke komma att stå utan arbete, äfven om arbetet för statens räkning inskränkes. Beträffande vidare våra egna verkstäder, så vill jag erinra den sista ärade talaren derom, att i alla händelser skulle det blifva fyra torpedobåtar, som skulle der byggas, och dertill kommer, om Riksdagen lemnar sitt bifall till byggande af det i nästföljande punkt föreslagna öfningsfartyg, ett ytterligare arbete, hvilket allt jemte reparationer torde vara tillräckligt arbete för den närmaste tiden. Huru jag än ser saken, så kan jag icke

finna, att något skäl blifvit anfördt, hvarför man skulle frångå den princip, som reservanterna i sitt förslag uttalat.

*Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Herr Waldenström: Herr talman! Mina herrar! Det var naturligtvis aldrig min mening att leverera en sjöbatalj med herr sjöministern — de bataljer, som jag för, ligga på helt andra områden. När därför herr statsrådet sade, att jag »borde väl medgifva» det och det, så kan jag svara, att jag har icke något medgifvande att göra, ty jag har icke gjort något påstående. Jag har förklaradt, att jag endast fört fram hvad som från sakkunnigt håll anmärkts, till den verkan det hafva kan. Och jag har gjort detta med den tillförsigt, att herr statsrådet skulle på ett tillfredsställande sätt aflägsna i detta hänseende förefintliga betänkligheter.

Då herr statsrådet vidare sade, att jag »glömt», hvilken verkan granatelden har från 25 cms kanoner, så får jag genmäla, att jag visst icke glömt det, ty hvad man aldrig vetat, kan man aldrig heller glömma. Det är således icke med en sjöofficer, som herr statsrådet nu har att göra, utan med en fullkomligt oerfaren lekman.

Det var emellertid en annan sak, som egentligen föranledde mig att nu begära ordet. Man har nemligen från visst håll antydt, att de upplysningar, som jag fått, skulle vara mig meddelade af en agent, som velat leverera annan materiel än den kronan bestält. Men jag ber då först och främst att få upplysa, att det papper, som jag emottagit och som jag lemnat till herr statsrådet och han sett igenom, icke alls förskrifver sig från någon agent. Jag kan äfven nämna, att jag emottagit detta papper i dag på morgonen och att den åsyftade agenten icke för tillfället befinner sig i Stockholm.

För öfrigt ber jag att få anmärka, att man väl icke bör anse en uppgift oriktig endast därför, att den kommit från den eller den personen, ty om sjelfvaste den säger, att två gånger tre är sex, så måste man gifva honom rätt, det kan icke hjälpas. Derfor tror jag, att äfven de anmärkningar, som framställas af en agent, böra tagas i öfvervägande, allra helst som den åsyftade agenten icke är en agent för någon obekant firma, utan för verdens förnämste kanontillverkare Armstrong, och dertill kommer att de anbud, som han skulle hafva gjort, afsåge kanoner af just sådan kaliber och konstruktion, hvartill regeringen nu ansett sig nödsakad att öfvergå, dermed gifvande tillkänna, att de göra bättre tjenst än de 25 cms kanoner, som vi hittills haft.

Då jag nu hört, att äfven andra ledamöter af kammaren mottagit liknande meddelanden som dem jag fått, så torde det hända, att bland dessa meddelanden finnes ännu ett annat, som kunde behöfva belysas af herr statsrådet. Det står nemligen i det papper, som jag lemnat herr statsrådet, att anbud på 21 cm:s kanoner af samma beskaffenhet som dem, som levererats till Harald Hårfager, i god tid har gjorts regeringen för de nyaste båtarna Thor och Njord, men att regeringen afvisat detsamma och i stället bestält 25 cm:s kanoner. Detta synes bekräftadt af det, som här talats om den der agenten, som man väl lärt känna endast genom anbud, som han gjort. Jag säger dock om igen, att jag icke vill göra något påstående. Men då

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.

(Forts.)

ett sådant meddelande kan komma ut i vidare kretsar och vålla oro eller åtminstone förundran, så vore det godt, om herr statsrådet ville upplysa kammaren, huru härmed förhåller sig.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Christerson: Herr grefve och talman, mina herrar! Det sista anförandet af lektor Waldenström rörde dessa mycket omtalade 21 cms kanoner; han sade, att man nu måtte fått mycket hög tanke om deras öfverlägsenhet och förträfflighet. Men anledningen till att vi nu hafva tagit 21 cms: s kanoner är *icke* den, som herr Waldenström anförde. Det är icke därför, att vi tycka att det nu skulle vara bättre att hafva 21 cms: s kanoner i hvarje torn i stället för 25 cms: s, utan det är därför, att genom att begagna dessa lättare kanoner i tornen göres en vigtbesparing, som kan användas för att på andra viktiga områden ombord uppfylla nutidens fordringar. Vi kunna icke göra så som andra länder, hvilka för hvarje ny uppfinning och för hvarje förstärkning af artilleri- och torpedmaterielen öka dimensionerna på fartygen, när så behöfves. Dessa hafva också vuxit så, att ett enda af de nya stora pansarfartygen kostar lika mycket som alla de pansarbåtar, vi hittills byggt färdiga och mera dertill.

Den förlust i effekt, som man gör genom att sänka kalibern till 21 cm., kan anses kompenserad ej så mycket genom den ökade skjut-hastigheten som derigenom, att kasemattens artilleri kunnat göras betydligt starkare, och att flera s. k. vitala delar i fartyget kunna förses med skydd af pansar, hvilket icke kunde ske, då vi hade kanoner af den större kalibern, med hvilken följde icke endast stor vigt på kanonen utan äfven betydligt större dimensioner och tyngd på tornet. Då tornen äro 28 à 29 cm tjocka, kommer ju hvarje tums minskning af deras diameter att åstadkomma en betydlig minskning i vigt.

Vi böra icke heller glömma, att de projektiler, som medföras ombord för de stora kanonerna, väga mycket mera än de som tillhöra 21 cms: skanoner. En 25 cms: s projektil väger nemligen 204 kg., men en 21 cms: s endast 140 kg. När man nu har hundratals sådana projektiler ombord, inses lätt, att genom öfvergång till 21 cms: skanoner äfven ammunitionsförrådets vigt bör kunna betydligt minskas.

Jag upprepar, att vi anse att den förlust i effekt, som följer med den lägre kaliberns antagande, kompenseras genom den betydligt ökade effekten hos kasemattens kanoner, den något större skjut-hastigheten hos tornkanonerna *plus* fördelen af minskning i tyngd. Detta var skälet till antagandet af den nya mindre kalibern; man inför ej gerna nya kalibrar, ty att hafva många kalibrar medför flera svårigheter, och vi hafva hittills inskränkt oss till så få som möjligt.

Nu skall jag be att få säga ett par ord med afseende på hvad herr Kihlberg yttrade nyss. Herr Kihlberg ansåg, att man icke skulle bygga för fort. Materielet blefve gammalmodigt. Man skulle vänta och afvakta förbättringar, som skulle ske. Ja, det låter väl säga sig; men då uppstår den frågan, huru länge man skall vänta. Låt oss supponera, att man väntar ett år. Då kommer det icke

något nytt. Derför får man vänta ett år till. Och så kanske det går år efter år. När skall då väntan upphöra?

Herr Kihlberg sade också, att rubbning i verkstädernas arbete skulle föranledas af de stora anslagen. Ja, har det skett en rubbning i verkstädernas arbete genom de stora anslag, som lemnats af Riksdagen, så vill jag säga, att det var en ofantligt lycklig rubbning, om så är fallet, att verkstäderna nu hafva så mycket att göra att de icke kunna åtaga sig mera arbete.

Slutligen en sak, som herr Waldenströms artilleristiska funderingar höllo på att låta mig glömma. Om anskaffningskostnaden för den materiel, som ännu fattas oss i det af 1892 års komité uppgjorda program, som Riksdagen en gång sagt sig gilla, och reservanternas åberopat samt för sin del godkänt, divideras med $2\frac{1}{2}$ millioner, så är det klart att man till qvot får det antal år, som enligt reservanternas förslag skulle åtgå för att skaffa det som återstår, innan den föresatta sjökrigsmaterielen hinner blifva en verklighet. Man finner då, att det dröjer till 1915, innan vi med ett årsanslag af $2\frac{1}{2}$ millioner nå målet. Vi få vänta till 1915 för att få verket fullfärdigt. Hvad blir följden? Jo, att Svea då är 29 år gammal och flera fartyg måste jemte Svea ersättas på en gång d. v. s. samtidigt, så vida man vill bibehålla samma effektiva styrka. I de flesta andra mariner utdömas pansarfartyg såsom rent af obrukbara i krig efter 25 års ålder. Det hafva vi icke råd till. Men vi måste komma i håg, att efter 25 år vi icke kunna räkna på, att ett fartyg skall hafva det stridsvärde, som det hade, när det var nytt. När vi veta detta, är det då klokt att ställa så till, att en del af våra fartyg blifva föråldrade redan långt innan målet, som man sträfvar efter, är uppnådt?

Under sådana förhållanden finna herrarne naturligtvis, att det mål, som man vill vinna med nyanskaffningen, ej kan ernås på det sätt, som reservanternas föreslagit. Ty på *det* sättet är det tydligt att vi aldrig komma dit. Hvad vi icke böra glömma med afseende på storleken af den materiel, som vi sträfva efter att få, det är den stora fördel i ekonomiskt hänseende, som skulle vinnas genom en påskyndad anskaffning. Ty ju mera vi närma oss dennas gräns, ju förr kommer minskningen i behöfligt årsanslag att inträda. Att göra denna minskning *nu* är alldeles för tidigt, emedan vi tydligen då aldrig komma att få den för ändamålet såsom *nödvändig* ansedda materielen. Goda skäl tala ju således för att Riksdagen icke skall denna gång vara så sparsam som reservanternas föreslagit, utan låta ett högre anslag utgå ännu några år; det torde ej kunna anses vara annat än klokt att göra hvad man betraktar såsom önskvärdt och behöfligt, när tillgångarna äro sådana, att det kan ske utan svårigheter och utan att det ens behöfver kännas i statskassan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit hvarterdera af de gjorda yrkandena, afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den af herr Pehrson m. fl. afgifna reservationen.

Angående
anslag till
krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)

Angående
bestyckning
af befästning-
garne vid
Färösund.

Punkterna 11—19.

Biföllos.

Vid föredragning dernäst af *punkten 20*, innefattande utskottets hemställan att af Kongl. Maj:t gjord framställning om anvisande af anslag till förbättrad bestyckning af befästningarna vid Färösund icke måtte af Riksdagen bifallas, begärdes ordet af

Herr A. Hedin, som yttrade: Herr talman! Jag befinner mig i den bekanta ställningen af »undrande och spörjande» inför statsutskottets hemställan, inför Kongl. Maj:ts förslag och äfven i någon mån inför det faktum, att den ledamot af Konungens råd, som är den ansvarshafvande i egentlig mening för den af statsutskottet afstyrkta framställningen, öfvergifvit sitt förslag och icke tänker att derpå spilla några ord. Jag säger den egentlige ansvarshafvanden, ty chefen för sjöförvarsdepartementet har ju endast välvilligt upplåtit en plats på sin hufvudtitel för förslaget, hvaremot det är motiveradt på fjerde hufvudtiteln.

Uti sitt anförande till statsrådsprotokollet den 2 januari 1896 hade chefen för landtförvarsdepartementet uttalat sina åsikter angående Gotlands försvar och gjort ett förslag angående det fasta försvaret på denna ö. I enlighet med hans sålunda uttalade åsikter begärde Kongl. Maj:t af 1896 års Riksdag ett anslag af 801,800 kronor för det fasta försvaret på Gotland, deraf den allra största delen, nemligen 756,800 kronor till befästningar vid Färösund och deras bestyckning och endast 45,000 kronor till de första förberedande åtgärderna, nemligen inköp af mark, för den tilltänkta fästningsanläggningen vid Tingstäde. För år 1897 begärdes emellertid af detta anslag på 801,800 kronor blott 140,000 kronor, hela detta belopp för befästningar vid Färösund. Men enligt hvad man tydligen uppgaf i statsrådsprotokollet, var det meningen, att hela det återstående beloppet af de 756,800 kronorna borde beviljas att utgå under 1898, så att följaktligen befästningarna vid Färösund jemte bestyckningen skulle blifva färdiga under innevarande år. Om vigten af dessa åtgärder kan man ju hafva rättighet att åberopa hvad i samma anförande till statsrådsprotokollet yttrats af chefen för landtförvarsdepartementet, nemligen att »beträffande Färösund framträder härvid genast nödvändigheten af att förstärka och med nya verk fullständiga de redan befintliga svaga, för ett tiotal år sedan i nämndt syfte uppförda batterierna, hvilka, byggda i hast med för handen varande materialier och försedda med otidsenlig bestyckning, numera ingalunda äro i stånd att upptaga en strid med en fiendtlig eskader eller att i afsevärd mån hindra en sådan att, undanrödjande stängsellinierna, inlöpa i hamnen». Vid detta ordagrant ur statsrådsprotokollet återgifna yttrande skall jag endast göra den erinran, att ordet »numera» utan tvifvel är öfverflödigt. Ty samma anmärkning, som chefen för landtförvarsdepartementet gjorde år 1896, var förmodligen lika giltig år 1885. — Emellertid och trots dessa, som man skulle tycka, starka skäl, afstyrktes det begärda anslaget af statsutskottet. Skälet för detta

afstyrkande var en enligt min tanke i och för sig sjelf alldeles obestriddigt riktig sats, den nemligen, att det vore »mindre lämpligt, att anläggandet af nya fästningsverk påbörjas, innan redan anlagda blifvit försatta i försvarbart skick». Men det är ju alldeles påtagligt, att detta af statsutskottet 1896 anförda skäl icke utgör svar på tal på den ena delen af den kongl. propositionen, utan endast på den andra delen. Det utgör svar på tal i fråga om de begärda 45,000 kronor till de första förberedande åtgärderna för de ifrågasatta *nya* befästningsanläggningarna vid Tingstäde, men är uppenbarligen icke svar på Kongl. Maj:ts framställning om vidtagande af åtgärder för att förbättra, utvidga och med tidsenlig bestyckning förse befästningsanläggningarna vid Fårösund, som icke är någon ny anläggning, utan daterar sig, sådan den nu är, från år 1885. Satsen i sig sjelf: gör icke något nytt, innan ni har det gamla i försvarbart skick, den är riktig, den är en gyllene sats och den borde sannerligen af statsutskottet upprepas i alla dess betänkanden, icke endast i de, som angå försvaret, utan äfven i alla andra i hela serien från ett till hundra, derest den skall kunna tränga in i vissa förbenade hjernor. Men i detta fall träffade den endast en del af den kongl. propositionen och icke den andra delen. Emellertid, när frågan förekom till behandling i kamrarna, gjorde chefen för landtförsvarsdepartementet icke det minsta försök, vare sig i denna eller i medkammaren, att försvara sin proposition eller att invända något mot statsutskottets afstyrkande eller mot det nyss af mig belysta skälet, på hvilket detta afstyrkande var grundadt.

Ja, det kunde man ju tycka var något märkvärdigt, då skälet för framställningen varit det, som jag nyss upplyste, eller att de s. k. neutralitetsbatterierna vid Fårösund i sitt nuvarande skick dugde till platt ingenting. Men det skulle inträffa något märkvärdigare än detta. Inom ett år härefter hade chefen för landtförsvarsdepartementet gjort den remarkabla upptäckten, att på Gotland råder »ett så nära samband» mellan å ena sidan frågan om »öns egna rörliga stridkrafter organisation» och å andra sidan »enskildheterna af befästningsfrågan», att dessa frågor »icke lämpligen kunna behandlas oberoende af hvarandra». I sitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1897 anför chefen för landtförsvarsdepartementet, att han i följd af detta stränga samband mellan organisationen af det rörliga försvaret på Gotland och det fasta försvaret icke hade någon anledning att då förnya sin framställning från år 1896 om anslag, på sätt jag nyss nämnde, till det fasta försvaret på Gotland. Nu är det alldeles tydligt, att genom detta förklarande har chefen för landtförsvarsdepartementet icke öppet, uttryckligt och direkt, men icke desto mindre fullt otvetydigt erkänt, att han år 1896 *icke* bort göra den framställning, som han då gjorde om beviljande för det fasta försvaret på Gotland af 801,800 kronor. Det var ett alldeles omoget förslag, ett förslag framställt på måfå, ett tanklöst hugg i vädret. Jag framhåller detta för att få anledning att betona, hvad jag för några få veckor sedan här anmärkte, eller att man får ha den godheten att erkänna, att, om Riksdagen stundom visat sig misstrogen mot åtskilliga förslag under fjerde hufvudtiteln och särskildt mot den nuvarande chefens

*Angående
bestyckning
af befästningarna
vid
Fårösund.
(Forts.)*

Angående
bestyckning
af befästning-
garne vid
Fårösund.

(Forts.)

för landtförsvarsdepartementet befästningsförslag, detta verkligen har grunder, som han kan tillskrifva sig sjelf och som icke få tillskrifvas vare sig Riksdagens obenägenhet för att upphjelpa försvaret eller dess bristande insigt i försvarsfrågor.

Nu är ju emellertid det hindret, som chefen för landtförsvarsdepartementet hade upptäckt år 1897, det hindret, som Riksdagen bort göra gällande redan år 1896, nu är ju det emellertid undanrött, efter det Kongl. Maj:t för denna Riksdag framlagt, statsutskottet i hufvudsak tillstyrkt och kamrarna i enlighet med statsutskottets tillstyrkan bifallit, hvad Kongl. Maj:t föreslagit angående organisationen af infanteriregementet och artillericorpsen på Gotland. Och nu har Kongl. Maj:t till innevarande Riksdag, ganska säkert med förutsättning af det gifna bifallet till den der organisationsfrågan, kommit med ett förslag rörande det fasta försvaret på Gotland. Men nu faller jag i en ny öfverraskning och får anledning till ny undran. Detta förslag, som jag nyss nämnde, att chefen för sjöförsvarsdepartementet lemnat husrum på sin hufvudtitel, går nu endast ut på att få beviljad ett litet anslag till bestyckningskostnader vid Fårösund. Deremot har man alls icke i den kongl. propositionens motivering yttrat ett enda ord om behovet att förbättra de från midten af 1880-talet härstammande befästningsanläggningarna. Hvad vill nu detta säga? Då behöfdes för att dels förbättra, dels utvidga dessa befästningsanläggningar och tillika bestycka dem med tidsenligt artilleri 756,800 kronor och deraf öfver hälften, en mycket dryg hälft till bestyckning. Nu begäres endast 127,000 kronor och dessa äro utslutande afsedda för bestyckning, medan man alls icke talar om förskansningarna. Hvad vill detta säga? Vill det säga, att dessa år 1896 fullständigt odugliga och otillräckliga anläggningar, att de nu plötsligt ha blifvit fullt dugliga och tillräckliga. Skulle detta, hvilket förefaller mig otroligt, vara förhållandet, kanske man endast behöfver vänta ett år till för att den enligt chefens för landtförsvarsdepartementet förklaring äfvenledes odugliga bestyckningen också blifver duglig. Det är mycket konstigt detta, och det är svårt att få tilltro till ett förslag, om hvilket man, året efter sedan det blifvit framställt såsom mycket angeläget, får veta, att den gången sprang man ästad i ogjordt väder, när man kom med ett förslag, som icke borde fram, därför att det var af beskaffenhet, att frågan icke kan lösas annat än i samband med en annan, nemligen i sammanhang med organisationen af det lefvande försvaret på ön. Och så, när det hindret är undanrött, kommer man visserligen och begär ett litet anslag till det gamla ändamålet, men blott till *en del* af det gamla ändamålet. Man talar nu endast om bestyckning, men icke om de år 1896 för odugliga och otillräckliga förklarade befästningsanläggningarna! För vanligt civilt förstånd är det ej möjligt att begripa sådant.

Nu har statsutskottet afstyrkt förslaget om de 127,000 kronor och för afstyrkandet anført som skäl, att Riksdagen genom sitt afslag å Tingstädeförslaget visat sig hylla utskottets uppfattning, att man icke bör göra någonting, förrän den namnkunniga komitén afgifvit sitt utlåtande. Det skälet, tillämpadt på den föreliggande frågan, förutsätter uppenbarligen ett af tu: antingen att, sedan komitén tillsattes,

frågan om Fårösunds befästade eller bibehållande såsom befäst position har blifvit en i hög grad tvifvelaktig fråga, så tvifvelaktig, att det nu kan ifrågasättas, att, sedan komitén afgifvit sitt yttrande, man kanske skulle kasta hela Fårösundspositionen öfver bord och icke bry sig om den vidare; eller också att den blifvit, om icke i detta principiella hänseende, så dock i tekniskt hänseende så tvifvelaktig, att man icke ens nu skulle kunna tilltro sig att bevilja bestyckningen, emedan man icke skulle kunna bedöma, hurudan bestyckningen bör blifva vid Fårösund, förrän komitén yttrat sig. Båda dessa förutsättningar förefalla mig så ytterst märkvärdiga, att jag icke kan finna, att det skäl, statsutskottet här anført för sitt afstyrkande, nemligen åberopandet af komitéarbetet, kan vara hållbart.

Men huru dermed än kan vara, på detta sätt går tiden, är läggas till är med den effekten, att icke ens en så vigtig position som Fårösund blifver satt i nödortfigt försvarstillstånd. År 1896 beräkades, såsom jag nys nämnde, uti chefens för landtförsvarsdepartementet förslag, att arbetet skulle företagas år 1897 och med hela den ifrågasatta återstoden af anslaget fullbordas under år 1898, så väl hvad sjelfva anläggningarna som hvad bestyckningen angår. Om detta förslag hade blifvit bifallet, skulle man således vid utgången af innevarande år ha haft åtminstone någonting färdigt af det fasta försvaret, och detta å en så vigtig punkt som Fårösund. Med det förslag, som nu framkommit angående det obetydliga beloppet 127,000 kronor och som ju icke kan vara egnadt att ens påminna Riksdagen om det sanna förhållandet, att det nemligen behöfves icke blott ny bestyckning, utan äfven ombyggnad af de gamla befästningsanläggningarna och uppförande af nya sådana — med detta förslag, äfven om det blifvit bifallet, skulle vi dock uppenbarligen ha kommit in på nästa sekel. Men för hvarje år som går, är det tydligt, att vi mer och mer närma oss till det, som hela världen i ängslan och oro förutser, nemligen ett krigsutbrott, som kan få till krigsteater — eller till en af sina krigsteatrar — Östersjön i närheten af våra kuster. Och då inträder tillämpningen af hvad chefen för landtförsvarsdepartementet yttrat uti det meromnämnda anförandet till statsrådsprotokollet den 2 januari 1896, der det heter: »det säger sig sjelft, att med uppförandet af befästningar vid Fårösund, lika litet som vid andra punkter på kusten, kan anstå till krigsutbrottet — —». Men om det nu är så, hur kommer det då till, att man går till väga på detta sätt? För min del kan jag icke finna förklaringen uti annat än det traditionella plottersystemet, vidare uti den hypnotiserande inflytelsen af den fixa idé, som heter Boden, och slutligen uti en tredje omständighet, nemligen i de åsichter i det hela angående betydelsen af Gotlands försvar för Sveriges rikets försvar och sjelfständighet, som synas numera vara allrådande inom landtförsvarsdepartementet, åsichter, som i min tanke, om de längre skola få beherska ledningen af landets försvarsangelägenheter, äro en landsfara och snart nog kunna leda till en landsolycka. Om den synpunkten skall jag emellertid få tillfälle att yttra mig en annan gång, nemligen när vi komma till behandlingen utaf Kongl. Maj:ts dödfödda proposition n:o 59.

*Angående
bestyckning
af befästningarna
vid
Fårösund.*
(Forts.)

Angående
bestyckning
af befästning-
garne vid
Fårösund.
(Forts.)

Vidare anförde:

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Christerson: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag hade föresatt mig att i dag icke göra någon som helst hemställan i de punkter, der statsutskottet har varit fullt enigt, emedan jag anser, att en dylik hemställan nu icke har ringaste utsigt till framgång, och af detta skäl har jag vid denna punkt icke begärt ordet. Jag beklagar, att chefen för landtförvarsdepartementet för närvarande icke är frisk; eljest är jag öfvertygad, att han kunnat vara i tillfälle att här lemna den senaste talaren de önskade upplysningarne.

Beträffande sjelfva det belopp, som är begärdt för bestyckningen, tror jag, att så väl förslaget härom som öfriga förslag rörande befästningar vid Fårösund skulle hafva framkommit i ett helt annat skick och kanske mycket mera tillfredsställande, i fall den försvarskomitée, som för närvarande arbetar, hade hunnit blifva färdig med sitt förslag. Emellertid hade man vid denna framställning om bestyckning utgått från den förutsättningen, att hvad komitén än kan komma att föreslå, de kanoner, till hvilka anslag begärts, i hvarje fall skola vara nödvändiga. Med anslaget har ingalunda varit afsedt att på något sätt förstärka de nuvarande befästningarna vid Fårösund, utan det har uteslutande varit ämnadt till bestyckning och ammunition för desamma. Upplysningsvis kan jag nämna, att de kanoner, som för detta anslag skolat anskaffas, voro 57 mm. kanoner; men meningen var då naturligtvis den, att, innan dessa nya kanoner uppställes, man skulle hafva förstärkt de nuvarande fästningsverken.

Statsutskottet har, såsom jag nyss sade, varit enigt om att afstyrka framställningen; och då frågan om förstärkningsarbetena förfallit, ansåg jag icke föreligga någon speciel anledning att upptaga kammarens tid med denna fråga.

Men den senaste talaren gaf mig äfven anledning — och därför är jag honom tacksam — att yttra något, som jag glömde, då jag förut hade ordet, och detta var, då han flygtigt berörde sjöförvarets deltagande i Gotlands försvar. Jag glömde att framhålla detta såsom ett af de skäl, som starkt tala för förstärkandet af vår sjökrigsmateriel. De fartyg, som enligt mobiliseringsplanen nu äro afsedda att biträda vid Gotlands försvar, äro icke af sådana dimensioner och sådan styrka, att icke hvar enda en af herrarne i denna kammare skulle önska, att de vore betydligt större i båda afseendena.

Herr A. Hedin: Af de upplysningar, som herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet haft godheten meddela, framgår således alldeles påtagligt, att det skäl, som statsutskottet har anført för afslag å framställningen om beviljande af 127,000 kronor för bestyckning, att det skälet duger icke. Men naturligtvis tjenar det intyng till, att jag framställer något yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts förslag, då en sådan önskan icke uttalats från regeringens sida.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Återstående punkterna 21 och 22.

Biföllos.

§ 5.

Härefter föredrogos hvart för sig och biföllos statsutskottets nedannämnda utlåtanden:

n:o 48, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Jönköpings stad af ett område af förra landshöfdingebostället Ryhof,

n:o 49, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Upsala stad af vissa lotter af den kronan tillhöriga s. k. Upsala hofstalläng i Upsala län,

n:o 50, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af åtskilliga till förra militiebostället $\frac{3}{4}$ mantal Arkelstorp n:o 1 i Kristianstads län hörande lägenheter,

n:o 51, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till kungsgården $3\frac{5}{8}$ mantal Ribbingelund n:o 1 i Södermanlands län hörande utängar,

n:o 52, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af två under länsmansbostället $\frac{1}{2}$ mantal Boberg n:o 1 i Östergötlands län lydande lägenheter,

n:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från förra majorsbostället 6 mantal Gudhem n:is 1—9 i Gudhems socken och Gudhems härad af Skaraborgs län, för utvidgning af Gudhems församlings kyrkogård,

n:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring från länsmansbostället ett halft mantal Stenum n:o 3 Stommen i Stenums socken och Valle härad af Skaraborgs län, och

n:o 55, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Venersborgs stad af vissa delar af tomterna n:is 428 och 429 i kvarteret Blomman der i staden m. m.

§ 6.

Likaledes biföllos bevillningsutskottets härefter föredragna memorial, n:o 16, angående ändring i instruktionen för taxeringsmyndigheterna.

§ 7.

Slutligen föredrogos Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 17, i anledning af väckta och till utskottet remitterade motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående ändrade föreskrifter till förekommande och hämmande af smittosamma husdjursjukdomar.

Med föranledande af en inom Andra Kammaren, af herrar A. Ericson i Ransta och L. P. Malmén väckt motion n:o 216 hemstälde utskottet i punkten 1:

*Angående
ändrade
föreskrifter
till före-
kommande
och hämman-
de af smitto-
samma
husdjurs-
sjukdomar.*

Angående
ändrade
föreskrifter
till före-
kommande
och hämnan-
de af smitto-
samma
husdjurs-
sjukdomar.
(Forts.)

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, efter verkställd utredning af frågan, låta utarbета och till Riksdagen inkomma med förslag till ändrade föreskrifter till förekommande och hämnande af smittosamma husdjursjukdomar i syfte att vinna ökad trygghet mot sådana sjukdomars uppkomst och utbredning, dels genom skärpta bestämmelser angående införsel af husdjur till riket under vissa förhållanden, äfvensom i fråga om statsmyndigheternas skyldighet att vid utbrott af sådana sjukdomar ingripa, dels ock derigenom, att den enskilde, mera än hittills varit fallet, hålles skadeslös för de förluster, han vid sådana sjukdomars utbrott, till följd af ifrågakommande åtgärder, måste vidkännas.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr grefve Hamilton: Det är med en viss tvekan, jag tager till ordet i denna fråga, emedan det gäller ett ämne, som uteslutande rör landsbygden och dess representanter. Men jag har icke kunnat genomläsa det nu föreliggande utskottsbetänkandet alldeles med jemmod. Det är ett synnerligen viktigt ämne, som här behandlas, nemligen frågan om huru vida ytterligare åtgärder böra vidtagas till förekommande och hämnande af smittosamma husdjursjukdomar. Här föreslås nu en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Men innan man skrifer, bör man väl i någon mån sjelf söka lemna en utredning af frågan och framhålla de synpunkter, som äro förtjenta af beaktande. Vi skola dessutom komma i häg att, om detta betänkande bifalles, det sedan skall gå till Första Kammaren; och då är det ju för oss ytterst önskvärdt att det i afseende på ämnets reala och formella behandling är så väl affattadt som möjligt. Men jag kan icke gifva utskottet det erkännande, att det åstadkommit ett sådant betänkande. Undersöker man hvad utskottet gjort, så finner man, att utskottet i sjelfva verket icke lemnat någon utredning alls. I de realuttalanden, som utskottet gjort, finner man högst besynnerliga saker, besynnerliga äfven oafsedt den form, i hvilken de framställs. Jag skall blott citera ett enda. Jag tror icke, att man behöfver vara fackman för att bedöma det. På sidan 21, längst ned, heter det: »Hvad åter angår nuvarande skyddsbestämmelser mot mjeltbranden, sådan den nu för tiden uppträder hos oss, så, då denna sjukdom som farsot har en ganska mild karakter, det vill säga har mera karakter af sporadisk, visar sällan någon egentlig benägenhet att breda ut sig, finnes snart sagdt i alla länder och skrämmar egentligen ingen, så sätta motionärerna i fråga, om det vid mjeltbrandsfall är nödvändigt att gå till våga med sådan stränghet, som nu är föreskrifvet.» Och deruti instämmer äfven utskottet utan vidare, ehuru det här gäller en den allra farligaste husdjursjukdom. Som herrarne finna, är detta uttalande affattadt i en form, som tyckes tyda på, att betänkandet är nedskrifvet i en något hastig vändning. Dylika egendomliga ordställningar och konstruktioner förekomma i öfrigt i stor myckenhet.

Härmed har jag icke på något vis velat uttala mig emot sjelfva saken. Jag har från början erkänt, att det gäller en fråga af stor

vigt. Särskildt är det en punkt, som motionärerna berört, som synes mig vara af synnerlig vikt, nemligen huru man skall kunna bereda staten större frihet att gripa in, när det gäller, och låta slagta ned sjuka kreatursbesättningar mot ersättning till egarne. Det synes mig, att utskottet egentligen bort koncentrera sig på detta. Men det har utskottet icke gjort; utskottet erinrar blott, att importförbud redan är utfärdadt, ehuru — såsom utskottet besynnerligt nog säger — det är ovisst, huru länge det blir bestående. Och sedan yttrar utskottet på sidan 22: »att i öfrigt äfven bestämmelserna om andra sjukdomar torde böra tagas under ompröfning, så och frågorna om karantänsväsendets förbättrande, karantänstidens förlängning och en vid karantänstanstalterna tillfyllestgörande desinfektion». Detta sedan utskottet förut sjelft påvisat, att dessa frågor varit och äro föremål för statsmyndigheternas synnerliga uppmärksamhet. Jag tror, att, då det gäller ett så viktigt ämne, man ej bör gå fullt så lättvindigt till väga. Jag skall därför be att få yrka återremiss af detta betänkande för att gifva utskottet tillfälle att ännu en gång tänka på saken.

*Angående
ändrade
föreskrifter
till före-
kommande
och hämmande
af smitto-
samma
husdjurs-
sjukdomar.
(Forts.)*

Herr Zotterman: Herr greve Hamilton framhöll som en brist i utskottets betänkande, att utskottet i detsamma icke framkommit med någon fullständig utredning i frågan. Med anledning af denna anmärkning skall jag be att få framhålla, att man kan hafva olika uppfattningar i detta afseende. Utskottet har utgått från den uppfattningen, att denna vidtomfattande och viktiga fråga är af sådan beskaffenhet, att utskottet, såsom lekman betraktadt, icke kan och icke heller bör lemna den behöfliga utredningen. Den begärda och behöfliga utredningen kan åstadkommas endast af Kongl. Maj:t.

Kongl. Maj:t ensam har tillfälle att uppdraga åt sakkunnige män att lemna en fullständig utredning i frågan, och det synes mig således tydligt och klart, att, om ärendet ur synpunkten af bristande utredning återremitteras till utskottet, utskottet fortfarande saknar den tekniska insigt, som utgör förutsättningen för ett nöjaktigt resultat i det syfte, motionerna afse skall vinnas.

Den andra anmärkningen greve Hamilton gjorde, gälde utskottets uttalanden rörande mjeltbrandssjukdomen. Han antog, att utskottet nedskrifvit detta uttalande i ett förhastadt ögonblick. Jag vill då fästa den ärade talarens uppmärksamhet derpå, att det är just den fackman, som hållit det föredrag, som motionärerna citerat, som använt detta uttryck om denna sjukdom. Men när denne man med de insigter, han har i frågan, kunnat uttala dessa ord, då synes det mig att utskottet äfven kunnat göra det utan några skrupler. Den ärade talaren har icke påvisat, att påståendet i denna sats hvilar på en oriktig grund och icke är med sakförhållandet öfverensstämmande. Men jag vill särskildt påpeka, att, då denna sjukdom är af sporadisk natur, inskränkt till särskilda ställen, så synes man kunna sätta i fråga, om icke bestämmelserna rörande de mycket kostsamma anordningar, som enligt nu gällande förordning äro föreskrifna, skulle i någon mån kunna förmildras. Det har varit utskottets mening att, i enlighet med motionärernas önskan, få en sakkunnig utredning om huru vida så kan ske eller ej. Riksdagen får ju sedermera tillfälle

Angående
ändrade
föreskrifter
till före-
kommande
och hämnan-
de af smitto-
samma
husdjurs-
sjukdomar.
(Forts.)

att, när förslaget kommer från Kongl. Maj:t, uttala sig derom, huru vida den vill godkänna denna förenkling eller möjligen göra en skärpning af dylika försvarsåtgärder. Nu kan man emellertid icke åstadkomma ett beslut i denna fråga utan blott en skrivelse med begäran om utredning och förslag i frågan.

Hvad sedermera frågan om karantän vidkommer, med afseende hvarå utskottet sätter i fråga, huru vida icke karantänstiden bör utsträckas, huru vida icke karantänsanstalterna böra förbättras och huru vida icke desinfektionen i dessa kan göras mer effektiv än hvad nu är fallet, nämnde talaren, att det ju icke är så länge sedan man gjorde förbättringar i detta afseende. Ja, det är sant, men det är likaledes sant att *trots* dessa förbättringar har just en den tänkbarast svåra af alla husdjursjukdomar, den smittosamma mul- och klöfsjukan, kommit in i vårt land genom ett djur, som varit behandladt enligt den sist beslutade karantänsförordningen.

I intet af dessa fall synes det mig, att utskottet kan komma till en klarare uppfattning, än den det uttalat i föreliggande betänkande, dervid det stödt sig på en motion, som är grundad på en i saken kunnig mans uttalanden. Så mycket hellre synes det mig vara obehöfligt att återremittera betänkandet på af talaren anförda grunder, som talaren icke har påvisat, att hvarken utskottet eller motionärerna haft orätt i sina uttalanden.

Jag anhåller således, herr talman, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Herr A. Hedin: Herr talman! Om kammaren skulle bifalla utskottets utlåtande, så kommer detta — jemte den motivering, hvarpå det är baserad — att genomgå en skärseld, en sannolikt dubbel skärseld, i Första Kammaren, nemligen först i det utskott, till hvilket kammaren remitterar frågan, och sedermera i kammaren sjelf. Med hänsyn dertill och då jag antar, att ett positivt resultat af den väckta motionen är af stort intresse för ett mycket stort antal ledamöter af denna kammare, håller jag före, att kammaren skulle göra mycket väl i att återremittera betänkandet på sätt den förste talaren har yrkat.

Han har säkerligen icke afsett — och han har icke med ett ord antydtt något sådant —, att man af det tillfälliga utskottet skulle hafva rätt att pretendera en utredning, jemförlig med den, som Kongl. Maj:t kan åstadkomma. Men visserligen har han — efter min tanke med rätta — påpekat, att, när man hos Kongl. Maj:t begär en utredning, bör sjelfva denna begäran vara baserad på sådana omständigheter, så väl framlagda, att denna Riksdagens anhållan icke får karakteren af ett infall. Den bör vara väl motiverad, och för att åstadkomma någonting sådant saknar icke ens ett tillfälligt utskott medel, äfven om det icke skulle sluta någon särskildt sakkunnig inom sig. Detta utskott har samma utväg som andra utskott, nemligen att vända sig direkt eller indirekt till sakkunniga myndigheter för att af dem få nödiga upplysningar. Det anser jag böra ske, på det att saken må kunna ha den säkerligen för många önskvärda framgången i Första Kammaren

Således skall man genom en återremiss tjena sjelfva saken; och jag skall tillägga — utan att stödja detta med någon särskild motivering — att jag tror, att man äfven gör det tillfälliga utskottet en tjänst genom att sätta det i tillfälle att taga saken i förnyadt öfvervägande.

*Angående
ändrade
föreskrifter
till före-
kommande
och hämman-
de af smitto-
samma
husdjurs-
sjukdomar.
(Forts.)*

Herr Ericson i Ransta: Herr talman! Icke någon af de talare, som uppträdt, har bestridt nyttan af ändamålet med den motion, som herr Mallmin och jag ha väckt. I denna motion ha vi begärt en utredning för åstadkommande af skydd emot smittosamma husdjurs-sjukdomar. Det utskott, som behandlat frågan, har välvilligt tillstyrkt motionen i de ordalag, som vi i densamma använt. Att utskottets motivering möjligen kunnat vara mer fullständig och kunnat lemna en vidare utredning vill jag visserligen icke bestrida. Men det är väl något obilligt begärtdt, att ett tillfälligt utskott skall i en så vidlyftig fråga som denna åstadkomma en fullt klar och tydlig utredning. Det är också för att få en utredning som motionärerna begärt en skrivelse till Kongl. Maj:t.

Beträffande den förste talarens invändningar särskildt i det fallet att vi uti vår motion framhållit, att de bestämmelser, som gälla rörande mjeltbrand, möjligen i någon mån äro för stränga, vill jag nämna, att vi stödjade oss på den erfarenhet man haft af mjeltbrands-sjukdomen, att den vanligen uppträder i enstaka fall och således icke är så farlig, att den medför vidsträcktare följder. Vi ha derfor icke sagt, att strängheten i karantänsåtgärderna bör minskas, men vi ha anhållit, att Kongl. Maj:t i den utredning, som vi begära, måtte taga frågan under ompröfning, och vi hafva stödt vårt yrkande på utlåtandet af en framstående fackman, nemligen professor Vennerholm vid veterinärinstitutet.

Då vi motionärer vid vår motion bifogat en utredning och noggrant — så vidt jag förstår — påpekat de omständigheter, som behöfva utredas, så synes det mig, som om den af utskottet här föreslagna hemställan borde af Andra Kammaren kunna bifallas. Skulle Första Kammaren, dit saken i sådant fall komme att remitteras, finna några vidare utredningar vara af behofvet påkallade, möter det väl icke något hinder för Första Kammaren att i sin motivering göra några tillägg eller förändringar.

Skulle ärendet återremitteras till utskottet, ha vi också en annan sak att taga i betraktande, nemligen att tiden lider emot riksdagens slut. Skall frågan åter behandlas i utskottet och derefter i Andra Kammaren, kommer den allt i sista stunden till Första Kammaren.

Då jag icke kan se, att någonting egentligen vinnes dermed, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Mallmin*.

Herr Restadius: Herr talman! Jag ber att få förena mig med dem, som yrka återremiss af ifrågavarande betänkande, ty genomläser man detsamma, så finner man, att det är uppenbart, att dess mening icke är lika stor som dess välmening.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen enligt de gjorda yrkandena propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på ärendets återförvisande till utskottet; och fann herr talmannen den senare propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Herr Zotterman begärde likväl votering, hvilken ock företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som beträffande första punkten i Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts förevarande utlåtande n:o 17, vill att ärendet skall till utskottet återremitteras, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren bifallit hvad utskottet i nämnda punkt hemställt.

Omröstningen visade 109 ja mot 51 nej; och hade kammaren alltså beslutat återförvisa detta ärende till utskottet för förnyad behandling.

Vid föredragning dernäst af *punkten 2* begärdes ordet af

herr greve Hamilton, hvilken yttrade: Jag anhåller, att kammaren måtte återremittera äfven denna punkt.

Vidare anfördes icke. Punkten återremitterades.

§ 8.

Svar å interpellation.

Ordet lemnades härefter till

chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna, som yttrade: Herr Branting har med kammarens medgifvande till mig framställt två spörsmål.

Det ena lyder så: »Är det för herr statsrådet bekant, om något skäl, utöfver de af allmänheten genom pressen kända, har motiverat Konungens befallningshafvandes i Vermlands län åtgärd att sända en militärkommendering till Forshaga?»

Då motiven för den omnämnda åtgärden angifvas fullständigt i den skrifvelse från Konungens befallningshafvande utaf den 26 mars, som inkommit till civildepartementet, anhåller jag att få meddela kammaren det hufvudsakliga innehållet af denna skrifvelse äfvensom två till Konungens befallningshafvande inkomna och af Konungens befallningshafvande till civildepartementet insända rapporter från

länsmannen och tillförordnade kronofogden i distriktet samt ett i dag från Konungens befallningshafvande mottaget telegram. *Svar å interpellation.*

(Forts.)

Uti denna skrivelse af den 26 mars från Konungens befallningshafvande i Vermlands län till statsrådet och chefen för civildepartementet meddelar Konungens befallningshafvande först, att arbetarne vid Forshaga sulfittfabrik den 8 februari framstälde hos styrelsen begäran om löneförhöjning; att styrelsen den 12 mars lemnade på denna framställning ett afsläende svar och att samtidigt på grund af styrelsens svar meddelades arbetarne, att de arbetare, som icke inginge på ett af styrelsen ifrågasatt erbjudande, skulle till afflyttning uppsägas. Detta svar jemte en verkställd vräkning af en förut afskedad arbetare orsakade, att strejk vid Forshaga utbröt den 22 mars. Efter att hafva omnämnt detta fortsätter Konungens befallningshafvande: »De strejkande, som uppgå till omkring 115 arbetare, öfvergåvo dervid den i full gång varande fabriken och enligt hvad vederbörande arbetschef uppgifvit skulle explosioner inträffat, derest ej kontorspersonalen tillskyndat. Pappersmassa till ett värde af 2,500 kronor lär emellertid hafva förstörts.

Påföljande dag förordnade Konungens befallningshafvande på framställning af bolagets disponent Karl A. af Ekström och på tillstyrkan af t. f. kronofogden i Mellansysslets fögderi G. Lindskog, hvilken senare omedelbart efter strejkens utbrytande inställt sig å platsen, tio vid Forshaga boende personer att såsom extra polismän och med åtnjutande af polistjenstemäns befogenhet och skydd, dock utan rätt att anställa åtal, biträda kronobetjeningen vid ordningens upprätthållande derstädes. Samtidigt med det att disponenten af Ekström den 24 i denna månad hit inkom med framställning om vräkning af 39 strejkande arbetare anhöll emellertid bolaget i särskild skrivelse att, då berörda polisbevakning vore otillräcklig för skyddande af bolagets egendom och icke strejkande arbetares hemfrid samt vräkningsfrågan väntade komma att medföra oordningar bland de strejkande, Konungens befallningshafvande måtte gå i författning om ditbeordrande af 30 man soldater med nödigt befäl. Till denna anhållan, som åtföljdes af en af bolaget utfärdad förbindelse att ansvara för alla de kostnader, som af en dylik åtgärd föranleddes, hade förbemälda t. f. kronofogde i en bifogad skrift tillstyrkt bifall under förklaring, att han icke ansåge sig kunna lemna handräckning för verkställande af nämnda vräkningar eller i öfrigt ansvara för ordningens upprätthållande allenast med biträde af den extra polisbevakning, hvarom föregående dag förordnats. Enligt hvad t. f. kronofogden härjemte inför Konungens befallningshafvande muntligt meddelade och i sedermera ingifven rapport ytterligare framhållit hade nemligen berörda polisbevakning endast motsträfvigt mottagit sitt ifrågavarande uppdrag, hvartill komme att enskilda af arbetarne på senare tider gjort sig skyldige till våldsamheter och smädelser mot polistjenstemän, för hvilket de jemväl undergått bestraffning, samt att ett flertal af fabriken arbetarepersonal, hvilken på mindre lämpligt sätt rekryterats, visserligen utan att begå våld, men under synnerligen hotfullt beteende närvarit vid en, samma dag som strejken utbrutit, verkställd vräkning af en hos bolaget tillföre anställd ar-

Svar å interpellation.
(Forts.)

betare. Blifvande utmätningar hos de fleste af arbetarne för uttagande af oguldna krono- och kommunalutskylder ansågos jemväl komma att föranleda till oroligheter.

Under sådana förhållanden och då bolaget iklädt sig förbindelse för den genom en militärkommendering uppkommande kostnaden ansåg sig Konungens befallningshafvande icke böra afslå bolagets ifrågavarande framställning och aflät förty samma dag skrifvelse till öfversten och chefen för kongl. Vermlands regemente med anhållan om beordrande af 30 man jemte erforderligt befäl att, försedde med nödig ammunition, så fort sig göra läte, afgå till Forshaga för att tills vidare och intill dess Konungens befallningshafvande annorlunda meddelade biträda vid ordningens och säkerhetens upprätthållande derstädes.»

Detta var innehållet af Konungens befallningshafvandes skrifvelse.

Vidare nämnde jag, att Konungens befallningshafvande hade insändt två rapporter från kronobetjeningen inom fögderiet.

Den ena är från t. f. kronofogden, dagtecknad den 26 mars. Sedan han deri meddelat, att disponenten af Ekström den 22 mars per telefon anmodat honom att, så snart sig göra läte, inställa sig vid Forshaga för att närvara vid en massuppsägning af derstädes anstälde arbetare, fortsätter han: »Jag instälde mig oförtöfvadt å ort och ställe. Vid min ankomst dit möttes jag af underrättelsen, att samtliga vid Forshaga sulfidfabrik anställda arbetare omkring 115 stycken två timmar förut helt plötsligt nedlagt allt arbete. Vid tiden omkring klockan ett eftermiddagen hade deputerade från arbetarne inställt sig hos brukspatron af Ekström och gjort förfrågan, huru vida han ville antaga åtskilliga utaf arbetarne uppställda vilkor för återtagande af arbetet. Sedan af Ekström härfpå afgifvit ett nekande svar, hade deputationen meddelat honom, att allt arbete komme att nedläggas. Sedan dessa svar lemnats — så försäkrade mig arbetsförmännen — lemnade samtliga arbetare på en gång fabriken liksom på en gifven signal och enligt förut — för sådan utgång af underhandlingarna — träffad öfverenskommelse. Fabriken var härvid i full gång. Jemväl de två vid ångpannorna anstälde eldarne (deras namn äro här uppgifna) lemnade likaledes sina poster. Genom en ren tillfällighet inträffade emellertid, att en förman kom att passera det ej långt från ångpannorna belägna kokhuset. Här träffade han en af de i strejken deltagande och erfor underrättelsen, att alla arbetare genast skulle lemna sitt arbete. Förskräckt att möjligen mot förmodan jemväl ångpanneeldarne skulle gå från ångpannorna, rusade han ut ur kokhuset och hunnen just till öfversta muren vid ångpannorna fick han se båda eldarne, den ene i, den andre redan utanför dörren till ångpannehuset just i begrepp att försvinna. Vid åsynen häraf ropade förmannen till dem: »det går ej an att gå från så ansvarsfulla platser. Ni veta ju, hvilken olycka som då kan uppkomma.» Härfpå hade arbetarne svarat: »Vi ha ej något kontrakt och äro inga yrkesarbetare och vi gå», hvarpå de lemnade fabriken. Arbetsförmannen reglerade derpå ångpannorna. Någon stund derefter infunno sig springande jemväl brukspatron K. af Ekström och hela kontorspersonalen. De hade nemligen kommit att tänka på att

kanske jemväl eldarne kunde komma att lemna sina poster». Sedan kronofogden derefter framhållit den fara, som deraf kunnat uppstå, fortsätter han: »derigenom att arbetarne så plötsligt och under det verket var i gång lemnade arbetet, blef massa till ett värde af 2,500 kronor förstörd. Hade de fortsatt arbetet till klockan 6 eftermiddagen, hade ingen massa blifvit skadad. Enligt brukspatron af Ekströms uppgift hade arbetarne vid de med honom förda underhandlingar försäkrat, att de vid en eventuel arbetsinställelse ej skulle lemna arbetet, innan alla »kok» blifvit färdiga. På det sätt de nu gått till väga, vill det synas, som om en svår olycka genom en lycklig tillfällighet förekommit. Eldarne hafva vid med dem af mig anställd förhör medgifvit, att de egde flerårig vana med ångpannornas skötsel och att de voro fullt medvetna om hvad det innebure att lemna en ångpanna utan tillsyn. En eldare (namnet uppgifves) förklarade dessutom, att han med stöd af det utaf honom afgifna svar under alla förhållanden skulle ha lemnat sin post vid ångpannorna, hvaremot den andre eldaren uppgaf, att han icke skulle hafva aflägsnat sig, derest icke arbetsförmannen kommit tillstädes. Under de dagar, jag uppehållit mig vid fabriken — länsmanen Noréus var af andra tjänstgörömål hindrad att vara tillstädes — förekommo inga oordningar. Deremot inhemtade jag, att de strejkande genom vid vägarne utposterade personer sökte hindra arbetare från annan ort att vid Forshaga söka anställning. Verkan af de strejkandes bemötande härutinnan hade också redan hunnit visa sig. Bruksegaren af Ekström förklarade nemligen, att det var omöjligt för honom att kunna förmå icke strejkande arbetare till att utföra en del oundgängliga göromål vid sulfidfabriken endast af fruktan för de strejkande. Sålunda anhöll jemväl tjänstgörande sjerdingsmannen i bevakande ordalag att varda befriad från uppdraget att hos de strejkande uttaga förfallna utskylder och att jag i stället sjelf måtte göra detta.»

»Som emellertid Ekström i min närvaro lätit till afflyttning genast uppsäga omkring 30 arbetare med familjer och 10 utan familj och det sålunda sattes i utsigt att inom få dagar vräkningsutslag å dessa skulle varda meddelade, ansågo så väl länsmanen J. Noréus som jag oss i saknad af fullt pålitliga handtlångare ingalunda kunna med den på platsen befintliga extra polisstyrkan — de flesta bland denna hade endast *motsträfvigt* velat åtaga sig uppdraget — verkställa — äfven om inga oroligheter förekommo — en sådan massvräkning. Hårtill kom dessutom, att nästa måndag vid aflönings utbetalande utmätning hos de flesta af arbetarne måste verkställas för uttagande af oguldna krono- och komunalutskylder. Dessa omständigheter i förening kunde lätt, oaktadt de äldre bland arbetarne nog ville söka inverka lugnande på de yngre och mera ostadiga, föranleda till oroligheter, och ansåg jag mig vid sådana förhållanden icke kunna annat än tillstyrka den utaf Ekström gjorda framställning om utkommen-dering af militärbevakning, så mycket mer som *dels* enskilda sulfid-arbetare vid flera tillfällen senare tider — och detta under mera lugna och normala förhållanden — gjort sig skyldiga till våldsamheter och smädelser mot polisbevakningen och därför jemväl undergått bestraffning, *dels* ock ett flertal af de nu strejkande arbetarne visser-

Svar å interpellation.
(Forts.)

ligen utan att begå något våld, men under synnerligen hotfullt beteende kommit samman för att åse den af länsmannen Noréus verkställda vråkningsåtgärden.»

Så redogör han för aflöningsförhållandena.

Den tredje handlingen utgöres, som sagdt, af en rapport från länsmannen i distriktet af den 28 mars. Sedan länsmannen omnämmt en del lagöfverträdelse, på hvilka under närmast föregående år arbetare vid denna sulfittabrik sakfåts, säger han: »såsom följd af demoralisationen hos en del af sulfittabrikens arbetare hafva dessa blifvit fruktade af traktens befolkning, och denna fruktan har efter det om förbittring, pligtförgätenhet och liknöjdhet vittnande sätt, hvarpå arbetsinställelsen skedde, än starkare framträdt. Vid strejkens utbrott funnos därför inga i trakten boende personer villiga att biträda vid ordningens upprätthållande, och endast med motsträfvighet åtog sig de förordnade extra polismännen detta uppdrag, hvarför man vid möjligen uppkommande oroligheter icke af dem kan påräkna det effektiva biträde, som erfordras. Så väl de hos Forshaga aktiebolag som hos linoleumsaktiebolaget anställde arbetare, som under senaste dagarne af sina förvaltningar anmodats att tillfälligtvis arbeta i ett eller annat afseende i sulfittabriken, hafva enträget undanbedt sig detta arbete af, såsom de sjelfva uppgifva, fruktan för de strejkandes hämnd. Rättvisligen må dock sägas, att icke alla sulfittabrikens arbetare böra drabbas af samma omdöme; mot flere af dem är från ordningens synpunkt intet att anmärka.

Så vidt jag kunnat utröna, hafva de strejkande efter arbetsinställelsen icke gjort sig skyldiga till andra förseelser, än att två af dem hånat extra polismannen Adrian Andersson i och för hans tjänst, och att, efter hvad för mig uppgifvits, utskickade deltagare i strejken å vägarne möta arbetssökande och söka förmå dem att icke antaga arbete vid Forshaga. Att ordningen efter arbetsinställelsen icke blifvit i vidsträcktare mån rubbad beror enligt min uppfattning derpå, att tillfälle icke gifvits till erhållande af sprit- eller malt-drycker; att jag upprepade gånger varnat de strejkande för lagöfverträdelse; och att den till platsen beordrade militärhandräckningen ingifvit vederbörlig respekt för ordningsmagten.»

I det telegram, som i dag på middagen från länsstyrelsen afsändts till chefen för civildepartementet, yttrar länsstyrelsen: »att kronofogden uttryckligen afstyrker militärkommenderingens återkallande helt eller delvis, innan af bolaget anskaffade nye arbetare installerats, enär de strejkande genom utposterade vakter och annorledes aflägsnat arbetssökande, och fara vore för handen, att nyantagna arbetare blifva ofredade och skadegörelse sker å bolagets egendom, samt att Konungens befallningshafvande vid sådant förhållande icke ännu anser sig kunna återkalla kommenderingen eller närmare bestämma tidpunkten därför, men att återkallandet kommer att ske fortast möjligt. De strejkande hafva efter militärstyrkans ditkomst i öfrigt förhållit sig lugna.»

Det andra spörsmålet, som af herr Branting framstälts till mig, lyder så: »Derest något sådant, för allmänheten obekant, men i sak tillräckligt vägande skäl icke skulle förefinnas, ämnar då herr stats-

rådet vidtaga någon åtgärd för att denna militärkommendering omedelbart åter hemsändes?» Till svar härå får jag meddela, att jag icke ämnar vidtaga någon sådan åtgärd.

Vidare anförde:

Herr Branting: Först och främst är det min skyldighet att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet framföra mitt tack för att han så snart skyndat att besvara det spörsmål, som blifvit ställt till honom och hvartill kammaren benäget gifvit sitt tillstånd.

Af de handlingar, han här för oss uppläst, syntes det emellertid framgå, att det lades af vederbörande en synnerligen stor vikt på de förhållanden, hvarunder utrymningen af fabriken den 22 mars egde rum. Der vid lag hade jag väntat — det må jag bekänna — att en fullständig undersökning dock skulle hafva förelegat så här pass långt efteråt, helst som i tidningarna uppgifvits, att polisförhör med anledning af dessa förhållanden skulle ha egt rum. De framställningar, som vi nu fått oss meddelade angående förloppet vid fabriken utrymning, voro emellertid, så vidt jag kunde höra — och jag hörde på ganska noga — endast grundade på uppgifter ifrån den ena sidan — ifrån fabriksegaren, som villrådig skyndat till, och ifrån någon af förmännen, hvilken ock hade meddelat sig med kronofogden om huru dervid skulle hafva tillgått.

Det återstår dock, för en *fullständig* utredning, att höra äfven den andra parten; och af de undersökningar, som hittills i detta fall gjorts af till platsen sända referenter för olika tidningar, synes framgå, att dervid åtminstone är möjligt, att i hög grad förmildrande omständigheter kunna framkomma. Arbetarne göra särskildt gällande, att de på förhand underrättat förmännen att derest icke, när spänningen var så uppdrifven, som här var förhållandet, deras fordringar bifölles, skulle arbetet omedelbart nedläggas. Alla förmännen voro ock vid tillfället tillstädes vid fabriken, och enligt arbetarnes öfvertygelse har derför ej förelegat någon väsentlig fara.

Denna sak tarivar således, efter min öfvertygelse, fortfarande utredning; och jag kan ej tro det vara vederbörandes mening att, utan tillräcklig belysning, taga alldeles för godt, hvad som uppgifvits af några personer, starkt intresserade å ena sidan — att taga hänsyn ensamt till det och icke till hvad andra sidan sagt.

För öfrigt vill jag, med afseende å denna sak, framhålla att huru det än förhåller sig med utrymningen af fabriken den 22 mars och om än dervid möjligen må hafva skett något, som hellre bort vara ogjordt, står dock i allt fall detta, enligt min öfvertygelse, i ganska ringa, om ens något, sammanhang med de skäl, som bort kunna åberopas för militärkommenderingens ditsändande åtskilliga dagar senare. Om denna utrymningshistoria skulle hafva varit ett utslag af något inneboende, vildt hat från arbetarnes sida, som kunde befaras leda till våldsamheter, så skulle väl under dagarne omedelbart efter arbetets nedläggande och innan militärkommenderingen kom till platsen, således under tiden mellan den 22 och 25 mars,

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

inträffat åtminstone någon tillstymmelse till ordningar; och hade så skett, då må jag bekänna, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande deri möjligen kunnat hafva tillräckligt skäl att se till, att ordningen ej vidare stördes. Men enligt samstämmande intyg från alla håll har ordningen på platsen *icke* störts, — ty hvad som framdragits om, att ett eller annat glåporð skulle hafva kastats efter någon af kontorspersonalen eller polisen, är dock af helt och hållet underordnad beskaffenhet. Sådant är väl en ytterst betydelselös företeelse, då det gäller en stor arbetarestyrka, som nedlagt arbetet, och en plats, der sålunda förhållandena kommit alldeles ur sina vanliga gängor. Det synes mig således, att, oaktadt hvad som må hafva passerat vid sjelfva arbetsnedläggningen, icke tillräckliga skäl förelegat för bifall till framställningen om militärs sändande till platsen.

Nu har visserligen upplysts, att bolaget gjort det tillägg till sin framställning, att det skulle svara för kostnaderna — och jag ber att få taga fasta härfpå och uttala den förhoppning, att vi ej i något följande års statsreglering få någon efterräkning i följd af denna requisition af militär gent emot arbetare, hvilkas uppträdande i det hela ej gifvit anledning till något sådant. Ehuru ställningen nu är sådan den är, och civilministern tydligen förklarar, att han ej ämnar tillstyrka, det militärkommenderingen nu drages tillbaka, samt således för ögonblicket intet lär kunna vara att göra, vill jag ändock uttrycka den förhoppning, att för framtiden, när en dylik militärkommendering begäres af något bolag, som råkat i konflikt med sin arbetarestam, det måtte vara vederbörande Konungens befallningshafvande synnerligen angeläget att, innan en sådan framställning bifalles, inhemta så noggranna underrättelser om ställningen som möjligt. När man i dessa rapporter hörde, hvad länsmannen och t. f. kronofogden sagt, får man mycket klar för sig den föreställningen, att deras ord äro desamma som disponentens ord, och att de se företeelserna der med disponentens glasögon. Det vore önskvärdt, att statens tjenare i så allvarliga saker sökte att bevara en opartisk neutralitet.

Jag vill särskildt framhålla, att länsmannen anför fruktan för hämnd från arbetarnes sida som skäl för åtskilligt af hvad han tillstyrkt och för att bevara ställningen, sådan den är. Han talar om, att arbetarne vid Forshaga äro fruktade af befolkningen o. s. v. Detta är en splitter ny framställning och motsäges af alla de uppgifter, som hittills varit synliga i pressen. Och jag tror, att herr länsmannen, när det kommer till en allvarlig undersökning, skall få rätt svårt att stå för detta yttrande, hvarpå han stödt en del af sin bevisföring.

Vidare har han sökt göra ett nummer af, att de strejkande sökt förmå andra personer att ej taga arbete vid fabriken och för det ändamålet sändt ut personer på vägarne. Ja, men det finnes ej ens en skymt af bevisföring för, att de genom något i lag förbudet hot velat inverka på andra, möjligen arbete sökande personer. Tvärt om; om ock länsmannen och åtskilliga i hans kretsar och bland hans förmän tro, att det är endast genom hot om våldsamheter, som arbetare afhållas från att taga arbete i strejkandes ställe, så befinna de

sig dervid på en fullständigt oriktig väg. Der finnes lyckligtvis och flammor upp allt mer en känsla af *solidaritet* vid dylika tillfällen, som verkar långt starkare än allt hot om våldsamheter, hvilket emellertid är det enda, polismyndigheten lyckas se vid dylika fall. Det behöfves mången gång, nästan alltid, kan jag säga, blott den uppmaningen: gå ej dit, ty vi strejka; der råda missförhållanden, och vi ha måst nedlägga arbetet för att framtvunga en bättre ordning; gå icke och tag plats der och blif strejkbrytare — det behöfver blott sägas detta för att en ärekär arbetare skall se, att han ej har något att göra der, utan vända om. Hotelserna äro härtill visst icke det starkaste medlet.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Utgår man från ett betraktelsesätt något öfverensstämmande härmed och med insigt om de moraliska krafter, de solidaritetskrafter, som äro med vid en sådan rörelse som den här pågående, då förstår man ock, att herr länsmanen och hans förmän befinna sig på fullständigt vilse spår, när de i militärens dervaro se hufvudorsaken till, att ordningen icke blifvit störd. Det har från alla håll intygats, att arbetsnedläggningens ledare härför gjort allt och sökt inverka lugnande, samt att de äldre elementen bland arbetarne hafva talat förstånd med sina yngre och mera brushufvade kamrater. Den faktorn bör icke glömmas, då man skrifer kontot för och emot Forshaga arbetare; och jag hoppas, att den saken i sinom tid skall komma fram bättre än i de polisrapporter, vi här hört.

För ögonblicket har jag intet yrkande.

Herr A. Hedin: Hvad en blifvande fullständig undersökning, som möjligen kommer att förläggas till domstol, kan komma att upplysa i denna sak, derom vill jag ingenting förespä. Men jag begagnar tillfället att konstatera, att hvilket starkt ogillande än möjligen, om bevisningen utfaller så, som man sagt, arbetarne må förtjena, därför att de lemnade fabriken, dock icke genom hvad hittills blifvit i denna sak upplyst vare sig nu af herr statsrådet och chefen för civildepartementet eller genom de tidningskorrespondenser, jag varit i tillfälle att se, någonting blifvit ådagalagdt, som rättfärdigar den i min tanke beklagliga åtgärden af landshöfdingeembetet i Vermlands län. — Denna beklagliga åtgärd förvånar mig emellertid icke i betraktande af hvad jag känner om detta landshöfdingembetes funderingar i andra fall, t. ex. med anledning af det fåniga ryktet om ett attentat på Kongsvingerbanan mot de förenade rikenas Konung.

Härmed förklarades öfverläggningen i detta ämne slutad.

§ 9.

Under erinran, att genom herr P. G. Näslunds i nästföregående sammanträde anmälda fränfalle en plats blifvit ledig bland de af kammaren utsedda ledamöter i statsutskottet, hemstälde herr talmannen, det kammaren ville besluta att lördagen den 16 innevarande

april företaga val af en ledamot i statsutskottet i herr Näslunds ställe.

Denna herr talmannens hemställan bifölls af kammaren.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:
statsutskottets memorial n:o 56, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor, rörande anslagen under riksstatens fjerde hufvudtitel, samt
lagutskottets utlåtanden:
n:o 55, i anledning af väckt motion om tillägg till 25 kap. 20 § strafflagen, och
n:o 56, i anledning af väckt motion angående tillägg till förordningen om offentlighet vid domstolarna.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsöromålen beviljades:

Herr <i>J. E. Behmer</i>	under 10 dagar fr. o. m. den 4 dennes,
» <i>J. E. Olsson</i> i Skiftinge	» 12 » » » 2 »
» <i>A. Olsson</i> i Tyllered	» 12 » » » 2 »
» <i>A. Andersson</i> i Backgården	» 12 » » » 2 »
» <i>N. Jönsson</i> i Gammalstorp	» 12 » » » 2 »
» <i>J. E. Centerwall</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>K. E. Holmgren</i> i Hillebola	» 12 » » » 2 »
» <i>J. Eliasson</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>C. G. Bäckgren</i>	» 10 » » » 4 »
» <i>K. A. Kihlberg</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>P. Jönsson</i> i Färeköp	» 12 » » » 2 »
» <i>E. Persson</i> i Borrbby	» 12 » » » 2 »
» <i>K. G. Karlsson</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>Ivar Månsson</i>	» 12 » » » 1 »
» <i>J. Ericsson</i> i Vallsta	» 12 » » » 2 »
» <i>A. Göransson</i>	» 11 » » » 2 »
» <i>A. G. Andersson</i> i Him- melsby	» 12 » » » 2 »
» <i>O. Emthén</i>	» 14 » » » 2 »
» <i>J. Andersson</i> i Öhrstorp	» 12 » » » 2 »
» <i>K. Almqvist</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>A. Wiklund</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>G. Jansson</i> i Krakerud	» 10 » » » 4 »
» <i>A. Thylander</i>	» 10 » » » 4 »

Herr <i>J. A. Sjö</i>	under 11 dagar fr. o. m. den 5 dennes,
» <i>Folke Andersson</i>	» 10 » » » 4 »
» <i>O. Erickson</i> i Bjersby	» 10 » » » 4 »
» <i>E. L. M. Hedin</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>A. P. Gustafsson</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>P. Olsson</i> i Åsak	» 12 » » » 2 »
» <i>H. Eriksson</i> i Elgered	» 14 » » » 2 »
» <i>E. Ploman</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>C. Sandquist</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>E. Akerlund</i>	» 12 » » » 2 »
» <i>A. Sundblad</i>	» 12 » » » 2 »
och herr <i>Back Per Ersson</i>	» 12 » » » 2 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,37 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Torsdagen den 7 april.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Upplästes för justering det i kammarens sammanträde den 26 nästförflytne mars förda protokoll.

Ordet begärdes dervid af

herr Bergström, som yttrade: Herr talman! Vid kammarens öfverläggning angående den kommunala rösträtten på landet erinrade jag, att de, som för närvarande hafva magten och ledningen här i kammaren, de hafva också magten och ledningen i de församlingar, som välja Förstakammarledamöter af den cert, som dikterat lagutskottsbetänkandet i den kommunala rösträttsfrågan. Och i anknytning till ett föregående yttrande af friherre Knorring fortsatte jag, att om det verkligen ligger allvar bakom krafvet på en kommunal rösträttsreform, då bör man också se till, att den nuvarande generationen i Första Kammaren icke länge får der finnas till. Jag använde detta uttryck — under direkt hänvändelse till friherre Knorring — därför att han vid sin argumentation mot förslaget om ett absolut kommunalt röstmaximum å landet på 1,000 röster, enligt hvad den stenografiska uppteckningen vitsordar, hade yttrat: »Jag tror icke, att det är möjligt att tänka på genomdrifvande af ett sådant förslag, så länge någon af den nuvarande generationen i Första Kammaren finnes till».

Det nu citerade yttrandet af friherre von Knorring återfinnes icke, herr talman, i det protokoll, som kammaren nu går att godkänna. Ur friherre Knorrings för öfrigt ofantligt justerade anförande har detta yttrande försvunnit och ersatts af ett annat af mera allmän och mångtydig art, hvilket i sin ordning gör, att mitt genmål till friherre von Knorring kommit att hänga i luften.

Jag har ansett mig ega fog att till dagens protokoll anmärka detta förhållande. Att ur kammarens protokoll bortjustera yttranden eller uttryck, som särskildt tilldragit sig kammarens uppmärksamhet, såsom fallet var med friherre von Knorrings ifrågavarande yttrande, och som sedan i anföranden under debattens fortsättning upptagits till bemötande, tyckes mig icke vara i sin ordning. Det synes mig höra till det slag af justeringar, som icke kunna betecknas såsom fullt justa.

Efter att hafva uttalat detta, herr talman, har jag för min del ingenting att invända emot godkännande af det nu föredragna protokollet.

Vidare anfördes icke. Det ifrågavarande protokollet blef af kammaren godkändt.

Likaledes godkändes de härefter upplästa protokollen för den 29 och 30 i förutnämnde månad.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. greve *H. Wachtmeister* aflemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:
 angående upplåtande åt aktiebolaget Gellivare malmfält af kronan tillhörig mark i Norrbottens län m. m.,
 om ändring i nämnda förordningen angående bevilning af fast egendom samt af inkomst den 3 december 1897,
 angående uppförande af nytt posthus i Malmö m. m., och
 med förslag till lag om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Efter föredragning af Kongl. Maj:ts från senaste sammanträdet på kammarens bord hvilande proposition, angående upphörande af de Schenäs och Bråborgs kungsgårdar tillkommande andelar af vinternotfisket i Bråviken, beslöt kammaren öfverlemla samma proposition till behandling af statsutskottet.

§ 4.

Föredrogos, men blefvo å nyo bordlagda:
 statsutskottets memorial n:o 56; och
 lagutskottets utlåtanden n:is 55 och 56.

§ 5.

Anmäldes och godkändes följande inkomna förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nemligen:

från *statsutskottet*:

n:o 34, angående utgifvande af en statistisk handbok öfver Sverige, dess näringar och samhällsförhållanden; samt

från *bevilningsutskottet*:

n:o 35, angående ändring i instruktionen för taxeringsmyndigheterna.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

Första Kammararens protokollsutdrag, n:o 156, innefattande kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, i anled-

Andra Kammararens Prot. 1898. N:o 23.

ning af väckt motion i fråga om åtgärder till främjande af svenska alsters afsättning till utlandet och till höjande af den svenska sjöfartsnäringen;

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande: n:o 18, öfver väckta motioner om ändring af kongl. förordningen den 24 oktober 1885 angående handeln med vin, maltdrycker m. m. samt

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 19, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående inrättande af ett sexklassigt praktiskt försöksläroverk i Stockholm, och

n:o 20, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t om utsträckt rätt för realstudent att aflägga vissa förberedande akademiska examina.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *O. H. Ström* under fjorton dagar fr. o. m. den 12 dennes.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,3 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Onsdagen den 13 april

kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Vid föredragning till en början af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtande åt aktiebolaget Gellivare malmfält af kronan tillhörig mark i Norrbottens län m. m. begärdes ordet af

Herr A. Hedin, som yttrade: Herr talman! Den af herr talmanen nu föredragna propositionen är visserligen daterad den 24 mars, men den afgafs här i kammaren först den 7 april, och nu i dag, då den skall remitteras, skrifva vi den 13:de. Det återstår således blott en månad af den normala riksdagstiden.

Den fråga, som föranledt den kongl. propositionen, har varit hos Kongl. Maj:t anhängiggjord sedan den 6 mars 1895, således för fullt tre år sedan. Det vore då måhända icke obilligt, att kammaren — eller kamrarne — finge något längre tid på sig än en knapp månad — den brådaste tiden under hela riksdagen — för att öfverväga ett ärende, som Kongl. Maj:t jemte de underordnade myndigheterna hafva varit sysselsatta att handlägga i tre års tid. Åtminstone kan man begära det, när det icke är något af öfverhängande vigt, som Kongl. Maj:t, i sista stund, funnit sig tvungen att föreslå i Riksdagen. Här är det icke fråga om några åtgärder gent emot publika kalamiteter, något som icke tål uppskof, utan här gäller det något, som mycket väl kan anstå till följande år.

Detta torde väl ock i alla fall blifva följden af en proposition, hvars egenskaper äro sådana, att jag väl kan säga, att den är en af de omöjligaste propositioner, som någonsin blifvit förelagda svenska Riksdagen. Kongl. Maj:t har nemligen begärt, att åt aktiebolaget Gellivare malmfält skulle upplåtas en ofantlig egorymd, emedan detta skulle vara för bolaget och dess verksamhet behöfligt. Emellertid har här, så tydligt som med användande af svenska språkets ord kan ske, ådagalagts, att en stor del — en *mycket* stor del, huru stor vet jag icke — af det område, som det är meningen att på arrende upplåta till aktiebolaget Gellivare malmfält, *icke* är och *ej heller* enligt Kongl. Maj:ts eget bedömande någonsin *kommer* att blifva för bolaget behöfligt. Detta är utveckladt här i propositionen under 5, jag kan till viss grad säga 6 punkter.

Ty här heter det först, att utaf det område, som det är meningen att upplåta åt Gellivarebolaget, skall bolaget vara skyldigt att till Gellivare kommun afstå hvad som kan behövas, i fall Gellivare kommun har behof af mark inom det upplåtna området för uppförande af allmänna hus.

För det andra skall, om Gellivare kommun har behof af mark inom det upplåtna området för *annat* ändamål än uppförandet af allmänna hus, bolaget äfven då afstå erforderlig mark af det på arrende upplåtne området.

För det tredje skall — här är det dock något vilkorligt — derest för idkande af annan rörelse eller yrke än grufbrytning upplåtelse inom området af tomtplats för bebyggande önskas af annan än bolaget, bolaget, i den mån dylik upplåtelse icke finnes vara hinderlig »för bolagets rörelse» o. s. v., vara skyldigt att upplåta mark.

För det fjerde skall bolaget, om »grufdrift af annan än bolaget kommer att idkas inom området och för sådan af annan idkad grufdrift utrymme utöfver sedvanliga utmål visar sig behöfligt», vara skyldigt att afstå af den upplåtne marken, hvad som för detta ändamål kan vara behöfligt.

För det femte skall bolaget »vara skyldigt att utan särskild ersättning af området afstå hvad som enligt Kongl. Maj:ts bepröfvande kan finnas erforderligt för anläggning af allmän väg eller till utrymme för jernväg eller för dess drift erforderliga anläggningar och anordningar».

För det sjette skall bolaget vara skyldigt att utaf den på arrende upplåtne terrängen afstå hvad som utaf *någon annan anledning än de förut nämnda fem* kan komma att finnas behöfligt för något nyttigt ändamål.

Således är det här på det tydligaste sätt i världen ådagalagdt och erkändt af Kongl. Maj:t., att utaf den ofantliga sträcka af kronomark, som man begär skulle upplåtas åt bolaget, en mycket stor del ännu icke är behöflig och enligt Kongl. Maj:ts åsigt icke heller i framtiden kommer att blifva för bolaget erforderlig. Men ändå vill man, att detta skall upplåtas åt bolaget. Jag tänker, att kammarens ledamöter komma att granska både dessa förslag och motiven för dem.

Vidare begagnar jag tillfället att anmärka, att den lilla areal, om hvilken man har bestämt, att den skulle få försäljas till enskilda personer, som vilja bosätta sig i närheten af Gellivare, i brist på deremot tagna säkerhetsmått utan tvifvel kan komma att under pression från bolaget öfvergå i dess händer, så att alltså de, som slagit sig ned der, slutligen komma i ställning af slafvar, äfven de, under bolagets välde. Lagen erbjuder dock tillräckligt med utvägar för att skaffa garantier mot ett sådant förfarande.

Jag kan icke heller undgå att göra den anmärkningen, att de vilkor, som här stadgas för försäljningen till enskilda af tomtplatser, äro öfverdrifvet stränga.

Slutligen skall jag tillåta mig anmärka, att jag finner det ytterst litet tilltalande, »att bolaget skall aflöna den polisstyrka, som till ordningens vidmagthållande å Malmberget och närmast derintill belägna område af Kongl. Maj:ts befallningshafvande förordnas». Må man ålägga bolaget att för de stora fördelar, som det erhåller, betala hvad som kan finnas skäligt, och må af dessa penningar användas hvad som kan anses behöfligt för aflönande af en polisstyrka till ordningens uppehållande. Men må man icke i ett riksdagsbeslut inskrifva,

att bolaget skall vara skyldigt att aflöna polisstyrkan och träda i stället för ordningens upprätthållare här i landet.

Vidare anfördes icke. Kammarern beslöt öfverlemna den ifrågasvarande kongl. propositionen jemte det i anledning af densamma nu afgifna yttrande till behandling af statsutskottet.

Härefter hänvisades till bevillningsutskottet Kongl. Maj:ts proposition om ändring i nådiga förordningen angående bevilning af fast egendom samt af inkomst den 3 december 1897.

Till statsutskottet hänvisades vidare Kongl. Maj:ts proposition angående uppförande af nytt posthus i Malmö m. m.

Slutligen hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884.

§ 2.

Härefter föredrogs Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 156, innefattande delgifning af kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, i anledning af väckt motion i fråga om åtgärder till främjande af svenska alsters afsättning till utlandet och till höjande af den svenska sjöfartsnäringen.

Ordet begärdes dervid af

herr Ryding, som yttrade: Jag anhåller, att detta ärende må remitteras till något af Andra Kammarens tillfälliga utskott och, derest detta bifalles, att det måtte öfverlemnas till tillfälliga utskottet n:o 4.

Med bifall till den af herr Ryding sålunda gjorda hemställan och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, beslöt kammarern öfverlemna ifrågasvarande ärende till behandling af kammarens tillfälliga utskott n:o 4.

§ 3.

Föredrogs, men blefvo å nyo bordlagda: Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 18, samt Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 19 och 20.

§ 4.

För bordläggning anmäldes: bevillningsutskottets betänkanden och memorial: n:o 17, angående ändring af bestämmelserna rörande tullbehandlingen af velocipeder, n:o 18, angående stämpelafgift för check, och
Andra Kammarens Prot. 1898. N:o 23.

n:o 19, i anledning af väckt motion om tullfrihet för omalen majs; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 57, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 86 § utsökningslagen, till lag om ändring i vissa delar af förordningen angående in-teckning i fast egendom den 16 juni 1875, till lag angående ändrad lydelse af 51 § konkurslagen, till lag om ändring i vissa delar af förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866 och till lag angående ändrad lydelse af 71 § i lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879,

n:o 58, i anledning af väckt motion om tillägg till § 27 värnpligtslagen,

n:o 59, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till viss ändring i förordningen angående in-teckning i fast egendom, och

n:o 60, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om de i 32 § värnpligtslagen föreskrifna mönstringar.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarrens ledamöter åtskildes kl. 2,53 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.